

ד

(א) הנך יפה: בתפלה: הנך יפה עיניך יונים.
במעשים טובים: הנך יפה: כשאעשה לך נסים.
הנך יפה עיניך יונים: זה יום קבוץ גלויות.
מבעד לצמתך: בשביל שצמצמת עצמך וסבלת

^a Lam. 3, 53 צמתו כבור חיי

^b Ps. 13, 2 וידו אבן ביי וכן דוד או' ^c עד אנה י"י השכחני
נצח: ד"א: מבעד לצמתך בשביל שאתם מצומתים
לאנודה אחת ולא כיהות כיהות ולא סיעות סיעות
אנודות כמו האשה שהיא מצמצמת שעה לאחריה:
והוא נאה לה: כך ישראל בזמן שהם מצומצמים
הם נאים: לצמתך: כמו גלי צמתך: ^c חשפי שבל
גלי שוק:

^c Isai. 47, 2

שערך בעדר העוזים: שכשם שהשיער נאה
לאשה: כך הצדיקים שבישראל מנינים על בני
דורם:

שגלשו מהר גלעד: זה גלות ירושלם שייחדו
להק"בה בין האומות: ד"א: שגלשו כמו גבח
הוא: שתרגו' גלש הוא: מהר גלעד: זו ירושלם:
גל שהוא עד לישראל שהשם בחר בם:

(ב) שיניך: אלו הכשרים שבישראל: כשם
שהשינים מחזקים את כל הנוף כך כשרים
שבישראל מחזקים אותם ליראת בוראם: כענין
בעדר המצובות אלו הרחלות שהם מעובדות והרועה
המציבן מכלל כל העדרים לפי שהם מעובדות:
כך השם מפריד הצדיקים מן הרשעים:

שעלו מן הרחצה. שהם נקיים מן העבירה
 ונקיים מכל חטא ועון שנ' ^{Isai. 40, 4} אם רחץ יי את
 צואת בנות ציון.

שכולם מתאימות. כשם שהרחל הזו מעקת
 תאומים כך ישראל יושבים זוגות זוגות ועוסקין
 בתורה.

ושכולה אין בהם. דור שעתיד הק"בה לבחור
 בם כולם יהיו צדיקים שנ' ^{Isai. 60, 21} ועמך כלם צדיקים.
 (ג) כחוט השני שפתותיך. זה חוט הפרוכת.
 ודמה את חכמי ישראל לחוט השני של פרוכת
 שהיה נמתח לפני הדביר מבדיל בין הקדש ובין
 קדש הקדשים. כך חכמי ישראל מבדילים בין
 דבר קל לדבר חמור בין דין לדין בין איסור
 להתור. שפתותיך. אלו תלמידי חכמים שמורין
 בשפתותיהן.

ומדברך נאווה. ודבריהם נאים. ודומה לו
^{Ps. 75, 7} ולא ממדבר הרים.

כפלה הרמון רקתך. אלו יושבי בתי מדרשות
 שהם מלאים מצות כרמון.
 מבעד לצמתך. שהם מצמצמין עצמן לשמוע
 דברי תורה שמצומתין הם בגלות וסובלין הצרות
 ודמה הכתו' את ישראל לתקן אשה ^{זונה}
 וצנועה.

(ד) כמגדל דוד. מה מגדל דוד היה גבוה
 מכל המגדלים שבירושלם כך בית המקדש גבוה
 מהכל.

צוארך. זה בית המקדש. מה צואר זה לראש
 ואם נהפך אין לו חיים כך משחרב בית המקדש

נגרע קרן ישראל. מה הצואר נאה לנקף אף בית המקדש נאה לעולם. מה הצואר רוב תכשיטין בו אף ישראל בזמן שבית המקדש קיים רוב המכות של עולם היו להם.

בנוי לתלפיות. תל שכל פיות מתפללין בו. תלפיות שמתפללין בו מר' רוחות. אמ' הק"בה

Jer. 30, 18
MT habet
עיר

אני עשיתי תל ואני עתיד לבנותו שנ' אונבנתה העיר על תלה וארמן על משפטו ישב.

Ps. 105, 8

אלף המנן תלוי עליו. זה התורה שנ' בו דבר צוה לאלף דור.

כל שלמי הגבורים. אלו בעלי מדרשות שנ'

Ps. 127, 4

כחצים ביד גבור כן בני הנעורים. אבא מרי ר' אליעזר אמ' אלף המנן זה אילוף הק"בה שהוא

Ps. 18, 31

מנן לישראל שנ' מנן הוא לכל החוסים בו. ועיקר תלפיות שהוא בנוי מרובע ולא עגול והיו בו מתלוליות כדרך שעושין במגדל הערים מגינים התלויים בו. ד"א כמגדל דוד צואר. למה נמשל בית המקדש לצואר. מה הצואר בין כתיפיו של אדם אף בית המקדש בין ציון ובין

Deut. 33, 12

הר הבית שנ' אובין כתיפיו שכן ר' ברכיה בשם ר' יצחק אמ' אמ' אברהם אבינו לפני השם רבן כל העולמים נעשיתה מנן ולבני אין נעשה מנן. אמ' לו השם אברהם לך נעשתי מנן אחד דכתי'

Gen. 15, 1

אנכי מנן לך. ולבניך אני נעשה מגינים הרבה. שנ' אלף המנן תלוי עליו כל שלמי הגבורים. זה כהונה ומלכות.

(וה) שני שדיך כשני עפרים. אלו מלך המשיח וכהן צדק העתידים להושיע את ישראל בדרך שעשו משה ואהרן. ולמה המשילם כשדים מה

השדים הללו מניקים את התינוק כך משה ואהרן
היו מלמדין תורה לישראל וכן עתידין לעשות
מלך המשיח וכהן צדק. כשני עפרים שאין עיניו
ככל החיות. כעופר האילים שהוא נכנס תחת
כנפי האדם לאחד שיהגדל בבית.

האומי צביה. כשם שהיו משה ואהרן אהבים
Exod. 4, 14 = זה את זה כענין שנ' = וראך ושמח בלבוי. כך
יהיו מלך המשיח וכהן צדק אהבים זה את זה
Zech. 6, 13 = כענין שנ' בורחבל ויהושע כהן גדול שנ' = ועצת
שדום תהיה ביניהם. וכן דרך האומי שאין מהקנאין
זה בצד זה. אלא זה מושך דדו ואין חבירו מרגיש.
זה פושט דדו ואין חבירו מרגיש. כך זה מחזיק
במלכותו זה מחזיק בכהונתו כדרך שעשו משה
ואהרן הרועים בשושנים שהם מפרנסין את ישראל
שנקראו שושנים על שהם רכים כשושנים.

ו) עד שיפוח היום ונסו הצללים. עד שירתיח
השם אש על הרשעים למצערין את ישראל שנ'
Mal. 2, 19 = כי הנה היום בא בוער כתגור והיו כל זדים
עושי רשעה קש ולהם אותם היום הבא אמר יי'
צבאות. ונסו הצללים. יום שינוסו הצללים. שינוס
Numb. 14, 9 = צוחן של אומות כענין שנ' = סר צלם מעליהם.
Isai. 35, 10 = ד"א. ונסו הצללים כענין שנ' = ונסו יגן ואנחה
שהן מחשכין את ישראל.

אלך לי אל הר המור. אל הר המוריה. הר
Isai. 2, 3 = המור שמשם מורין הוראה לישראל שנ' = כי מציון
תצא תורה ודבר יי' מירושלם.

אל גבעת הלבנה שמשם מלבנך עונותיהן
של ישראל.

ו) כולך יפה רעייתי. מתי יהיה בוסן שיכלו

הרשעים מן העולם ויהיו כל ישראל כשרין ויפין
במצות ובמעשים טובים שנ' ועמך כלם צדיקים
לעולם ירשו ארץ.

וזום אין כך מום ממש שנ' אז תפקחנה
עיני עורים אמ' הק"בה הנליתי אתכם בין
האומות שמתו שכינתי בארץ העמים לבעבורכם
כביכול שנ'

(ח) אתי מלבנון כלה אתי מלבנון. תבואי
ולמה נקרא בית המקדש לבנון שמלבין עונותיהן
של ישראל ואו' אתי מלבנון כלה בשיצאת מלבנון
אל ארץ העמים אתי יצאת וכשאתה באה מארצות
הגוים ללבנון מ"ם תחת ל' משמש כנון לא שהם
על צאן לבן פי' עם צאן לבן על הכליות עם
הכליות וכנון שמלה שלמה ד"א מלבנון בלבנון.
כמו שלכלות דבר י"י בפי ירמיהו כמו מפי ירמיהו
וכן הוא או' ושב י"י אלהיך את שבותך.
10 Gen. 30, 40
11 Lev. 3, 4
12 2 Chron. 36, 22
13 Deut. 30, 3

תשורי מראש אמנה נהר הוא מנהרות דמשק
כמו שנ' הלא טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק
מלמד שכיון שמגיעין הנלויות לקצה ארץ ישראל
הן אוס' שירה על קבוץ גלויות.

מראש שניר וחרמון הם הרי ארץ ישראל
מלמד שכל ההרים מלאים עם המשוררין ובאין
שנ' כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון וגו'.

במעונות אריות מהררי נמרים הם ישראל
שיצאו ממעונות אריות ונמלטו מהררי נמרים
האריות והנמרים הם המלכיות שהיו ישראל בידם.
וכן הוא או' מעון אריות ומרעה הוא לכפירים
שם לביא וגו' ד"א תשורי מראש אמנה תבואי
מנחה כענין ותשורי למלך מראש אמנה בזכות
14 Isai. 55, 12
15 Nah. 2, 12
16 Isai. 57, 9

אברהם אביכם שהיה ראש למאמינים מראש שנ' וחרמון אוזכר לכם זכות אבותיכם שהולכתם במדבר ארבעים שנה והבאתים אל ירדן וחרמון הוא שניר Deut. 3, 9 שנ' צידונים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו לו שניר. והזכיר לו שם שקראו לו האמורי ושם ישראל על שגרשו ישראל את האמורי ממנו. אבל שיאן ושריון לא זכר שהם שמות הקדמונים. ממעונות אריות מהררי נמרים הם מלכיות שעברו בהם ישראל שהם רעים מאריות ונמרים.

(ט) לבבתיני אחותי כלה. אמ' השם היה לי לב עליכם בתחלה לרחמכם כענין שנ' ונתן לך רחמים ורחמך והרכך ועוד הוספתם לי רחמים עליכם שנא' Deut. 13, 18

לבבתיני באחד מעיניך. על שסבלתם עול Isai. 30, 18 המלכיות באהבה אני מרחמכם שנ' לכן יחכה יי' לחננכם ולכן ירום לרחמכם וגו'. כאחת מעיניך כאחת ענק מצוארונך. כשם שפשטתם לי צואר Ps. 44, 23 ליהרג על ייחודי שנ' כבי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן מבחה.

(י) מה יפו דודיך אחותי כלה. אמר ר' יוחנן בשם שהכלה אינה נאה אלא בתכשיטין כך ישראל אינם נאים אלא בתלמידי חכמים.

מה טובו דודיך מיין. מה היין מגדל את הגוף כך תלמידי חכמים מגדלים את ישראל. 2 Kgs. 2, 12 וכן אמ' אלישע לאליהו אבי אבי רכב ישראל ופרשיו.

ורח שמניך מכל בשמים. אלו שמנים של קדש שמן כהונה ושמן מלכות שאין כל אומה ולשון כיוצא בהן. ר' ברכיה ור' חלבו בשם ר'

שמואל בר נחמן אמרו בי' מקומות נקראו ישראל

כלה שנ' ^אאתי מלבנון כלה' ^זלבבתיני אחותי ^אCant. 4, 8
^זCant. 4, 9

כלה' ^זמה יפו דודיך אחותי כלה' ^זנופת תסופנה ^אCant. 4, 10
^אCant. 4, 11

שפתותיך כלה' ^זגן נעול אחותי כלה' ^אבאתי ^אCant. 4, 12
^אCant. 5, 1

לגני אחותי כלה הרי ששה' ^זד' בנביאים'

^אומשוש חתן על כלה' ^אכחתן יכהן פאר וככלה' ^אIsai. 62, 5
^זIsai. 61, 10

^אקול חתן וקול כלה' ^זותקשרים ככלה' הרי ^אJer. 7, 34, ^אIsai. 49, 18

לבושים שעתיד השם ללבוש שנ' ^אי' מלך גאות ^אPs. 93, 1

לבש לבש ^אי' עז התאזר' בנבורה ^אי'לבש בגדי ^אIsai. 59, 17

נקם ויעט כמעיל קנאה' ^אמדוע אדום ללבושך. ^אIsai. 63, 2

^אזה הדור בלבושו' ^אהוד והדר לבשת' ^אי'לבש ^אIsai. 63, 1
^אPs. 104, 1
^אIsai. 28, 1

צדקה' הרי ^אי' ליפרע מי' משפחות הנוכרים באלהים

אל דמי לך שבטלו את ישראל מי' הדברות

שהיו ישראל מצוינים עליהם ככלה'.

(וא) נפת תסופנה' אמ"ר יודן בשם רש' בן

לקיש כשם שהלכה היא צריכה להתקשט בב"ד

הכשימין שבספר ישעיה שנ' ^אביום ההוא יסיר ^אIsai. 3, 18

^אי' את תפארת העכסים' כן תלמיד חכם צריך

שיהא למוד בב"ד ספרים ^אחסר אחד מהם אינו

חכם' ר' הונא בשם ר' שמעון בן לקיש אמ'

מה הכלה צריכה להיות צנועה אף תלמיד חכם

צריך להיות צנוע' ר' תחליפא קסריא בשם ר'

שמעון בן לקיש אמ' כשם שהכלה צריכה שיהיו

הכל מעידין ש' שתהא טהורה ונקיה כך תלמיד

חכם צריך שיהיו הכל מעידין שאין בו דופי' ר'

אליעזר ור' יוסי ב"ר חנינא ורבנן אמרין כל מי

זהו או' דברי תורה ברבים ואינם עריבין על

שומעיהם נח לו שלא אמרן שנ' נופת תסופנה

דבש וחלב תחת לשונך' שיהיו דברי תורה

נאים בשעה שאתם דורשן כנפת ודבש מעורב בחלב

וריה שלמתיך כריח לבנון. שיהיו תלמידיו
חכמים ריחם הטוב הולך למרחוק. וכן אתה או'
כריח שמניך טובים. וכן אתה מוצא ביעקוב
Gen. 27, 27 אבינו שנ' בו עורח את ריח בגדיו ויברכהו. זה
ריח מעשים טובים שהיו בו. בא וראה כמה
קשה העון שקודם שיחטא אדם הכל יראין ממנו.
כיון שחטא לא דיי שאין יראין ממנו אלא שהוא
Isai. 33, 14 ירא מאחרים וכן הוא או' פחדו בציון חטאים.
Deut. 28, 30 אבל קודם שחטא כתו' וראו כל עמי הארץ כי
שם י"י נקרא עליך ויראו ממך. ומה כלה אינה
חשודה כך תח' אינו חסוד צריך שלא יחסד כמה
שידרוש. נופת המופנה שפתותיך. לעתיד לבא
יהיו ישראל משובחין על כל אומה ולשון. דבש
וחלב תחת לשונך. זו אהבה שבין משיח בן דוד
למשיח בן אפרים. וריח שלמותיך כריח לבנון.
אלו מעשים טובים.

(יב) גן נעול אחותי כלה. זו התורה שפרשיות
התורה כמנין גן. ר' חנינא ור' מנא חד אמ' גן
נעול שדומה לגל נעול. עד שיבא חכם ויוציא
פירותיה.

גל נעול מעיין חתום. זו התורה שהיא דומה
Prov. 13, 14 למעיין חתום עד שיבא החכם שנ' תורת חכם
מקור חיים. וחד אמ' גן נעול אלו הבחורים
שאינם כרוצין בעריות. גל נעול אחותי כלה. אלו
הבתולות שנועלות פתחיהן לבעליהן. אבא מרי ז"ל
פיר' גל נעול לשון פתח והוא לשון תלמוד
מרוקו גלי. רבנן אמרי גל נעול אחותי כלה אלו

עיתי הקץ שהן נעולים וסתומים שנ' ^c כי סתומים ^c Dan. 12, 9
 וסתומים. גל נעול מעיין חתום. שלא פרקו
 מעליהם עול מלכות שמים כל ארך הגלות. גן נעול.
 אמ"ר יונתן אלו הבתולות. גל נעול אלו הנשואות.
 מעיין חתום. אלו הזכרים.

יט) שלחייך פרדם רמונים. לשון משנה. הוא
 בית השלחים. שדה הצריכה מטר תמיד כדתנן
 משקין בית השלחים במועד והיו סביבות ירושלם
 בתי שלחים מלאים בכל מיני בשמים. ד"א.
 שלחייך בנייך דומים לפרדם רמונים מה הפרדם
 הזה של רמונים שהוא נאה כך הם ישראל נאים
 במעשיהם המזכים. מה הרמונים נאים ומומזעים.
 כך ישראל מלאים מצוות. וכן ישראל עתידים
 להעשות כפרדם רמונים על ידי אליהו.

עם פרי מגדים. כלום' גדולים עם קטנים.
 יד) כפרים עם נרדים נרד וברכום קנה וקנמון
 עם כל עצי לבונה. מור ואהליות עם כל ראשי
 בשמים. הרי כאן יב' מיני בשמים כנגד יב'
 שבטי ישראל העתידין לקבץ בימות המשיח שנ'

^d שם יעבדוהו יהודה וכל בית ישראל כולו. ^d Ezek. 20, 40

טז) מעיין גנים באר מים חיים. זהו שאמ'
 הכתו' בעת ההיא יצאו מים חיים בירושלם
 חציים אל הים הקדמוני וגו'. ואו' ^e זומעיין מבית
 י"י יצא והשקה את נחל השמים. אלו מים טפ'
 שעתידין לצאת מתחת מפתן הבית כענין שנ'

על ידי יחזקאל ^g וימד אלף באמה ויעבירני
 ובמים ^h מי אפסיים. וימד אלף באמה ויעבירני

^h מי ברכים. וימד אלף באמה ויעבירני מי ⁱ במים
 בתנים. מכאן ואילך מי שיחו. ואו' ועל הנחל ⁱ Ezek. 47, 12

^e Zech. 14, 8
 MT habet
 ביום הוא
 מירושלם
^f Joel 4, 18

^g Ezek. 47, 3-4

^h MT במים
 מים
ⁱ Ezek. 47, 12

יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא
 יבול עלהו וגו'. רב ושמואל חד אמ' להתיר פה
 אלהים וחד אמ' להתיר פה עקרות. ותרוייהו
 איתנהו. מעיין גנים. זה מעיין שעתידי השם
 Isai. 4, 4 למהר בו ישראל בענין שנ' /ואת דמי ירושלם
 יריח מקרבה. וכבר נקראו ישראל על ידי יחזקאל נדה
 Ezek. 36, 17 בענין שנ' * כמומאת הנדה היתה דרכם לפני.
 לא קראם מומאת נבילה או מומאת שרץ אלא
 מומאת הנדה מה נדה שהיא מובלת במים
 וכשרה לבעלה כך כשירחצו ישראל במים מהורים
 Ezek. 36, 25 ימהרו שנ' /וזרקתי עליכם מים מהורים ומהרתם
 וגו'. ס"א. על הנבואה שנמשל למים מלמד
 שעתידין הכל שתשרה עליהם רוח הקדש שנ'
 Joel 3, 1 ונבאו בניכם ובנותיכם וגו'.

(שז) עורי צפון ובואי תימן. אלו בני הגלות
 שהם כמו נרדמים והק"בה מנשן שהם עתידין
 Isai. 26, 19 להתעורר משנתם שנ' * הקיצו ודגנו שוכני עפר.
 Isai. 43, 6 ווא' * אומר לצפון תגי ולתימן אל תכלאי
 הפיחי גני יולד בשמיו. זו ארץ ישראל שנ'
 Joel 4, 18 /והיה ביום ההוא יטפו ההרים עסיס. וואו'
 Ezek. 36, 8 /ואתם הרי ישראל ענפיכם ותתנו ופריכם תשאו
 לעמי ישראל כי קרבו לבוא.

יבוא חדי לגנו. זה הק"בה שישרה שכינתו
 Exod. 29, 45 ביניהם שנ' /ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי
 להם לאלהים. ואכל פרי מגדו. אלו הקרבנות.

ה

(א) באתי לגני אחותי כלה מבשר לישראל
שהק"בה יבא וישרה שכינתו ביניהם לעולם
בשנים קדמוניות

אריתי מורי עם בשמי זה ריח הקמורת
והלבונה כענין שנ' ^{a Ezek. 20, 41} ^{MT habet} בריח ניחוח ארצה אתכם
אכלתי יערי עם דבשי אלו איברי קרבנות
עם החלבים המתוקים כדבש
שתיתי ייני עם חלבי אלו הנסכים והמנחות
הסולת לבנה כחלב

אלכו רעים רעים אלו הצדיקים שנקראו
רעים למקום שנ' ^{b Ps. 122, 8} למען אחי וריעי ארברה
נא שלום בך.

שתו ושכרו דודים אלו ישראל שנקראו
נביאים דודים שנ' ^{c Cant. 4, 10} מה יפו דודיך אחותי כלה
מלמד שעתידין ישראל להתענג משוב השכינה
שנ' ^{d Zech. 8, 12} כי זרע השלום הנפן תתן פריה והארץ
תהן יכולה ואו' ואכלתם אכול ושבעו וגו' ^{e Joel 2, 26}
וידעהם כי בקרב ישראל אני ואני יי' אלהיכם
ואין עוד ולא יבושו עמי לעולם וראו עינינו
ישמח לבנו

(ב) אני ישנה ולבי ער אמרה כנסת ישראל
אני ישנה במלכויות כאדם שעברו עליו הרבה
צרות ומתוך הצרות נפלה עליו תרדמה וישן לו
כך ישראל בגלות כישנים ואינם יודעים מאי זו

מדרגה ירדו ואלה הם צועקים לאלהים בחזקה
 אולי ירחם עליהם להשיבם למלכותם הראשונה
 * Isai. 51, 21
 * MT habet
 * שכורת
 * Ps. 73, 62
 * Ps. 121, 4
 * Isai. 21, 11

יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל.
 קול דודי דופק על ידי הנביאים.
 פתחי לי כלום חזרי בתשובה עד שאבא
 ואנאל אתכם וכן הוא או' על ידי משה איש
 * Deut. 4, 30
 * Deut. 30, 3
 * Jer. 4, 1
 * Ps. 44, 18
 * Kgs. II, 36

ואם תסיר שקוציך מפני ולא תצוד.
 אחותי רעייתי יונתי תמתי כנגד ד' מלכויות
 ולא שכחונך וגו'.
 שראשי נמלא מל כלום מיום שהגלתי
 אתכם ולא בחרתי באומה אחרת ולא אמרתי
 לאחד מן האומות לבנות לי בית לשכון בו כי
 אל אנכי ולא איש בקרבך קדוש ולא אבא בעיר.
 * Isai. 21, 11
 * Ps. 121, 1
 * Kgs. II, 36

(ג) פשמתי את כותנתי איבכה אלבשנה.

אומרת כנסת ישראל לפני הק"בה פתחי פתח
 התשובה כדי שאנאלך והיא אומרת במה אשוב
 כבר פשטתי את כתנתי לבוש המלכות ולבוש
 הבהונה ולבוש הנבואה כל אחת ואחת ונקראתו
 כהונת לעצמה וכל זמן שהיה בית המקדש קיים
 היינו הולכין ומקריבין קרבנות והק"בה סולח
 לעונות משחרב בית המקדש ונתנה ביד הגוים
 אין אנו יודעים במה נשוב לפתוח פתח התשובה
 והיא אומרת פשטתי את כתנתי איככה אלבשנה
 לחזור לקדמותי.

רחצתי את רגלי איככה אמנפם ואם שמא יעלה
 בלב האומות שאבוא בדתם להתערב עמהם גם
 זה הלילה לי להמנף בע"ז שכבר רחצתי רגלי
 ממנה משחרב בית המקדש ראשון במלה ע"ז
 מהם כי ישראל בין אומות העולם לא בנימוסי
 אומות העולם באין וגם אין בהם כח לעבוד
 השם כהוגן מפני האומות ומפני שחרב מקדשם
 ואין לעשות חוקי התורה כראוי אז"ל דרש
 רחצתי את רגלי אלו דברי שכינה לישראל כלומ'
 והלא כשעשותם העגל אמרתי גבי לא אעלה
 בקרבך אבל עוד שכינתי ביניכם כך אתם אם
 פשמתם בנדיכם עוד תעדי תופיך.

(ד) דודי שלח ידו מן החור כיין שראה
 הק"בה את ישראל מתעצלין מן התשובה כאדם
 עצל שהוא במטה והוא מתעצל לירד ממנה מיד
 שלח מכתו שנ' דודי שלח ידו מן החור שאין
 השם שולח המכה ביד כח מן הפתח או מן
 החלון אלא מעט מן החור כדי להפחידם ולבהלם

בכל כחו I M

להחזירים בתשובה מנרה בהם האומות ומפחדם
 כדרך שעשה בימי המן ומחזיקן למוטב ומעי
 Ps. 44, 17 המו עלי' חסיה לבי בקרבם * מפני אויב ומתנקם
 Ps. 55, 4 מפני עקת רשע כי ימימו וגו' כל זה עושה
 השם והופך לב האומות לשנוא עמו כדי שיקראו
 Deut. 4, 30 לו ויצעקו אליו שנ' יבצר לך ומצאוך כל
 הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד י"י
 Deut. 30, 3 אלהיך ושמעת בקולו' * ושב י"י אלהיך את
 שבותך ורחמך ושב וקבצך *

(ה) קמתי אני לפתוח לדודי' זה בכל דור
 ודור בזמן שישראל בצער מיד מתקבצין בבתי
 כנסיות ובבתי מדרשות וקובעים צומות ומרבים
 בתפלה לפתוח פתח תשובה *

ידי נטפו מור ואצבעותי מור עובר' אלו
 בעלי הצדקה שפותחין ידיהם לעני ומתנותיהם
 נחשבות כמור דרור בקשורת הסמים' ואצבעותי
 מור עובר' אלו מלמדי תינוקות שמורין להם
 בעצבעותם ובכל זאת נמשכה הגלות על כבות
 Lam. 3, 8 המנעולי' ששערי תפלה ננעלו שנ' * גם כי אצעק
 ואשוע שתם תפלתי' סכותה בענן לך מעבור
 תפלה' שערי תפלה ננעלים והישועה * נכפתת
 Ezek. 4, 3 כדרך שאתה מוצא * ביחזקאל ששם מחבת ברזל
 בינו לבין העיר *

(ו) פתחתי אני לדודי' הרבה פעמים פתחו
 ישראל פתח התשובה והם סבורים שהם נגאלים *
 ודודי חסך עבר' והקץ מתארך עליהם כשם
 שהיו הנביאים קוראים אל ישראל השכם והערב

הם לא שמעו כך הם צועקים בגלות ואינם
נענים. דודי חמק עבר.

. נפשי יצאה בדברו. אלו דברי הנביאים

שדברו בשם אלהינו אנחנו מקום ומיחלים

ו ישראל מוסרין נפשם על דברו שנ' ^w ולדברו ^w Ps. 130, 5

הוחלתי. ואו' ^x נפשי לי"י משומרים לבקר ^x Ps. 130, 6

שומרים לבקר. הרי נפשי יצאה בדברו. ואו'

^y נפשי בכפי תמיד. שהרי ישראל מקום בכל ^y Ps. 119, 109

דור ודור לישועת י"י והם נשחמין ונמכחין על

שם קדשו. ועוד מיחלים ומחכים ומקום אולי יש

תקוה. ואו' ^z יחל ישראל אל י"י כי עם י"י ^z Ps. 130, 7

החסד והרבה עמו פדות.

בקשהיהו ולא מצאתיו כענין שנ' ^a כי עוד ^a Hab. 2, 3

חזון למועד. ואו' ^b כי ימים רבים ישבו בני ^b Hos. 3, 4

ישראל אין מלך ואין שר ואין זבח ואין מצבה.

קראתיו ולא ענני. כענין שנ' ^c אלהי אקרא ^c Ps. 22, 3

ימם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי. ואו'

^d ינעתי בקראי נחר גרוני כלו עיני מיחל לאלהי ^d Ps. 69, 4

ואו' ^e עד אנה י"י אועק ועליך חמס. ואו' ^e עד אנה ^e Hab. 1, 2 / ^e Ps. 13, 2

תסתיר לנצח וכאלה הענינים רבים במקרא על

אורך הגלות שאנחנו בו.

(ו) מצאוני השומרים הסיככים בעיר. אלו

אומות העולם שהם מכים וחובטים ופוצעין את

ישראל שנ' הכוני פצעוני וכן הוא אום' ^f גוי ^f Isai. 50, 6

נתתי למכים וגו' ^g והסתרתני פני מהם והיתה ^g Deut. 31, 18

לאכול וגו'.

נשאו את ידידי מעלי שומרי החומות. אלה

הם המלכיות שישראל בתוכם והאימות מאבדין

את חסידיהם כענין שנ' ^h זמן המשכילים יבשלו ^h Dan. 11, 33

Dan. 11, 35 בחרב ובלהבה ואי' לצרור ולכרר וללבן עד
עת קץ'

(ח) השבעתי אתכם בנות ירושלים' זה
השבעה שישראל משביעין את הנביאים בשעה
הנחמה כשיבאו לנחם את ישראל והיו אומ' להם
משביעין אנו עליכם שאם תשרה עליכם רוח
הקדש ותמצאו את דודי מה תגידו לו על הצרות
שקבלו ישראל בין האומות כי חולת אהבה אני
* Joel 1, 8 חולה אני בגלות על אהבת הק"בה שנ' * אלו
כבתולה חוגרת שק על בעל נעוריה

השבעתי אתכם' זה שבעה שישראל משביעין
לאומות העולם בשעה שהם מאניסים אותם לצאת
מתחת כנפי השכינה וישראל משביעין אותם
הניחוני כי לא נשמע לכם כי אין כ"י אלהינו'
אם תמצאו את דודי' אם הייתם יודעים את
תורת אלהינו מה תגידו לוי' הייתם משבחים
אותנו ואו' בטוב הם עושין כי חולת אהבה
שאנחנו חולים על רוב חיבת אהבת אלהינו ואלמלא
הייתם מבינים התורה שלנו מעולם לא הייתם
מאניסים אותנו להוציאנו מתורתנו שהיא תורת
אמת וייחודו של השם טוב מכל כסף וזהב
שבעולם וזהו העיקר כי הכתוב של משה מעיד
עליו שנ' * Cant. 5, 9 /מה דורך מדוד שככה השבעתנו
ולענין הפירוש שלמעלה כנגד הנביאים זו
השובתם לישראל מה דורך מדוד שככה השבעתנו
כלום' מאין התבוננת שבחו של השם וידעת כי
אין כ"י אלהינו והם משיבים לכם מהרבה ענינים
אני יודע שהשם אלהים חיים ומלך עולם ואין
מבלעדו משיע'

(י) דודי צח ואדום דגול מרבבה וכל הענין.
 מה דורך מדודי זו תשובת האומות לישראל
 שהם עומדין בייחודו של בורא שהכל נהרגין על
 שם קדשו שנ' = כי עליך הורגנו כל היום ואומות
 העולם תמהין על זה הענין ואו' לישראל מה
 דורך מדודי מה טובות עשה עמך י"י אלהיך
 מכל אלהי העמים היפה בנשים זו כנסת
 ישראל שהיא מיופה בחזק תורתה שכל האומות
 בזמן שנפלין בגלות מיד שוכחים את אלהיהם ואת
 תורתם ושוכחים את מעשיהם הטובים הראשונים.
 אבל ישראל אע"פ שגלו לא שינו את מעשיהם
 ואת תורתם ולא = שכחו את אלהיהם לכך נקראת
 כנסת ישראל היפה בנשים.

מה דורך מדודי שככה השבעתנו ולא עבדים
 הייתם במצרים ד' מאות שנה ומשם משלו בכם
 מלכי אשור ומלכי כשדים ועתה נמש אתכם ביד
 כל אומת ולשון מה אין אתם נכנסין בנימוסי
 האומות ואתם נתונים למשל ילשינה בכל
 העמים.

דודי צח ואדום זו תשובה שישראל משיבין
 לאומות העולם על שאמ' להם מה דורך מדודי
 והם עונין דודי אין לי שני ואפס זולתו ואין
 מבלעדיו מושיע צח ואדום צח הוא לישראל.

שנ' = והשביע בצחצחות נפשך ואדום בשעה * Isai. 58, 11

שהוא נפרע מאויבי עמו שנ' = מדוע אדום ללבושך * Isai. 63, 2

ואו' מי זה בא מאדום צח ואדום מרמה הוא Isai. 63, 1

דמויות הרבה על ידי נביאים שנ' = וביד הנביאים Hos. 12, 11

אדמה פעמים הוא נדמה כגבור שנ' = י"י כגבור Isai. 42, 13

יִצְאָא יִי אִישׁ מִלְחָמָה פְּעָמִים כּוֹקֵן שֶׁנִּי יִוְעִתִּיק ^{Exod. 15, 3} יִוְסִין א' ^{Dan. 7, 9}

דְּגוּל מִרְבֵּבָה אֹת מִרְבֵּבָה מִצְבָּא שְׁלוֹ אִין
עֲרוֹךְ אֵלִיו הוּא מִרְגִּילֵנוּ בִּרְגִלִים עַל גִּלְיָי הָאָרֶץ
שֶׁנִּי * Deut. 26, 19 • וְלִתְתֹךְ עֲלִיּוֹן עַל כָּל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר עָשָׂה
לְתַהֲלָה וְלִשֵּׁם וְלִתְפָּאֶרֶת דְּגוּל מִרְבֵּבָה כַּעֲנִין שֶׁנִּי
וּבִשֵּׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְּגוּל מֶלֶךְ בֶּשֶׁר וְדָם חֵיילוֹתָיו ^{Ps. 20, 6}
נִכְנָסִין עִמּוֹ לְמִלְחָמָה לְעוֹרֹ וְאִנְחָנוּ עִמּוֹ נִכְנָסִין
בְּמִלְחָמָה שֶׁנִּי * יִי אִישׁ מִלְחָמָה יִי שְׁמוֹ * וְאִנְחָנוּ ^{Exod. 15, 3}
בִּשֵּׁם אֱלֹהֵינוּ נֹכִיר * יִי אֱלֹהֵי צְבָאוֹת יִי זִכְרוּ * ^{Ps. 20, 8}
(יֵא—מִן) רָאשׁוּ כְתָם פִּזִּי כִּיִּן שֶׁשָּׂאֲלוּ אוֹמֹת
הָעוֹלָם לְיִשְׂרָאֵל מָה רָאִיתָם לְהִדְבֵּק בִּשֵּׁם יוֹתֵר
מִכָּל אֱלֹהֵי הָעַמִּים הֵם מְגִידִים לָהֶם שֶׁבָּחוּ
בְּמִקְצֵת צַח וְאִדּוֹם דְּגוּל מִרְבֵּבָה רָאשׁוּ כְתָם פִּזִּי
קוֹצוֹתָיו תִּלְתְּלִים שְׁחוֹרוֹת כַּעֲרִיב עֵינָיו כִּיּוֹנִים עַל
אִפְקֵי מַיִם רֹחֲצוֹת בַּחֲלֹב יוֹשְׁבוֹת עַל מְלֹאֶת
לְחִיּוֹ כַּעֲרוֹנֹת הַבּוֹשֵׁם מִנְדְּלוֹת מִרְקָחִים שֶׁפְּתוּתָיו
שׁוֹשְׁנִים נוֹמְפוֹת מִזֶּר עֹבֵר יָדָיו גִּלְגִּי זֶהָב
מִמּוֹלָאִים בְּתִרְשִׁישׁ מַעֲיָו עֲשֵׂת שֶׁן מַעֲלֹפֶת סְפִירִים
שׁוֹקִיו עֲמוּדֵי שֵׁשׁ מִיּוֹסְדִים עַל אֲדָנִי פִזִּי מִרְאֵהוּ
כִּלְבָּנוֹן בַּחוּר כְּאֲרוֹזִים חֲכוּ מִמִּתְקִים וְכוּלֹּ מִחֲמָדִים
כִּד' מִינִי שֶׁבַח כִּנְגֵד כִּד' סְפִירִים

רָאשׁוּ כְתָם פִּזִּי דְּבַר הַכְּתוּ דְּבָרִים הַנִּשְׁמָעִים
לְאֶחָן דֶּרֶךְ מֶלֶךְ מִהוֹדֵר וְאִישׁ גִּבּוֹר וְנַחֲמֵד לְמִרְאָה
וְנֵאָה עַד אִין חֶקֶר וְכָל זֶה הַסְּפּוֹר עַל שֵׁם מַעֲשֵׂיו
שֶׁל הַקְּ"בָה וְהַתּוֹרָה שֶׁנִּתֵּן לְעַמּוֹ לְהוֹדִיעַ לְכָל בָּאֵי
הָעוֹלָם כִּי אִין כִּיִּי אֱלֹהֵינוּ וְאִין תּוֹרָה כְּתוּרָה
מִשֵּׁה רִבּוֹנוֹ אִישׁ הָאֱלֹהִים עַל כֵּן אִנְחָנוּ מִתְאַמְצִים
בְּבוֹרְאֵינוּ וּבְתוֹרָתוֹ כַּעֲנִין שֶׁנִּי * דְּרִשׁוּ יִי בְּהַמְצָאוֹ ^{Isai. 55, 6}

דרשו י"י ועזו בקשו פניו תמיד ראשו פתם ^{z 1 Chron. 16, 11}
 פו. התורה שנתן לנו שנקראת ראשית שנ' ^{a 1 Prov. 8, 22} י"י
 קנני ראשית דרכו קדם מפעליו מאז כהם פו.
 הנחמדים מזהב ומפז רב ואו' לא תסולה ^{b Ps. 19, 11}
 בכתם אופיר ^{c Job 28, 16}

קוצותיו תלתלים. על שפתח בראש דבר
 על השיער שבראש. ופירושו על קוצי האותיות
 של תיבה שאם החליף דל"ת ברי"ש. או בי"ת
 בכ"ף או ה"א בחי"ת מחריב כל העולם. וכן
 אז"ל על כל קוץ וקוץ של תורה יש בו תלי
 תלים של הלכות לכך נאמ' קוצותיו תלתלים
 שחורות כעורב. שהשיער השחור נאה לבחור.
 ואע"פי שכתו' ושער רישיה כעמר נקי כל אחד
 ואחד ממנו לעינינו מתפרש. שחורות כעורב שאם
 אין אדם משחיר מן השחור ומעריב ומחשיך
 בבית המדרש ללמוד דברי תורה אין דברי תורה
 מתקיימין בו. שחורות כעורב. שאם אין אדם
 מתאכזר על עצמו כעורב על בניו אין דברי תורה
 מתקיימין בידו. שחורות כעורב. כל הצבעונין
 מתחלפין לשחור והשחור אינו מתחלף למין אחר.
 כל כך הדתות מתחלפות לדת אחרת אבל
 התורה לעולם משתנה ואינה מתחלפת שנ'
 יראת י"י מהורה עמדת לעד. ואו' כי לא ^{d Ps. 19, 10}
 השכח מפי זרעו. ד"א. קוצותיו תלתלים. ^{e Deut. 31, 21}
 זה הסרגול. שחורות כעורב. זה הכתב שהוא
 שחור על גבי לבן. ד"א. קוצותיו תלתלים. בזמן
 שאדם נכנס ללמוד תורה והוא שומע תלי תלים
 אם נצל הוא בורח ואם בקי הוא שמח שמצא
 מלאכה מרובה והשבר מרבה כנגדו.

(יב) עֵינָיו כִּיּוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מַיִם. מִה הַיּוֹנִים
הָלָלוּ מְשׁוֹמְמִים בְּכָל הָאָרֶץ צוֹפוֹת רָעִים וְטוֹבִים.
עֵינָיו כִּיּוֹנִים עַל אֲפִיקֵי מַיִם אֱלוֹ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים
שֶׁהֵם גִּלְגַּל עֵינֵי שֶׁל אָדָם.

עַל אֲפִיקֵי מַיִם לִשְׁבַּעַה בִּשְׁעָהוּ שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים
וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה הַשֵּׁם מְבִיעַ לָהֶם חֲכָמָה וּמֵאִיר
Ps. 119, 9 עֵינֵיהֶם שֶׁנ' / מְצוֹת י"י בְּרָה מֵאִירַת עֵינֵים. וְאוֹ
Ps. 119, 18 גַּל עֵינֵי וְאֲבִימָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתִּי.

רוֹחֲצוֹת בַּחֲלָב. רֹאית מַעֲלָם יוֹנִים רוֹחֲצוֹת
בַּחֲלָב. אֵלָּא מִלְמַד שֶׁכָּל הָעֵנִין מְדַבֵּר עַל חֲכָמַת
הַתּוֹרָה. בּוֹמֵן שֶׁתִּלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה
מִלְבִּינִין אֶת דְּבָרֵי תּוֹרָה בַּחֲלָב וּמִרְחִיקִין כָּל
סְפִיקָה שֶׁבָּהֶם.

יוֹשְׁבוֹת עַל מֵלֶאֱתָה. שֶׁהֵם יוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין
בַּתּוֹרָה כְּאִדָּם שִׁיוֹשֵׁב עַל מֵלֶאֱתָה הַבְּרִיכָה וּמִמֶּלֶא
וּמִשְׁקָהָ. כֵּךְ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים מְדַבְּרִים בַּחֲכָמָה
וּמְדַבְּרִים [מִלְמָדִים] אוֹתָהּ בְּרַבִּים.

(יג) לַחֲיוֹ כַּעֲרוֹנַת הַבּוֹשֵׁם. אֱלוֹ לַחֲיִיָּה שֶׁל
תִּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהֵם דּוֹמִין לַעֲרוֹנַת הַבּוֹשֵׁם. מֵלֶאֱתָה
מִיָּנִי בִשְׁמִים. כֵּךְ לַחֲיִיָּה מֵלֶאֱתָה מַעֲמֵי תּוֹרָה.
מִגְדָּלוֹת מִרְחָקִים. שֶׁמִּגְדָּלִים מִיָּנִי רְקוּחִים
בִּפְיָהֶם וְהֵם מַעֲמֵי תּוֹרָה וְשִׁבְחוּ שֶׁל בּוֹרָא הַכֹּל
שִׁפְתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים שִׁפְשׁוּתֵיהֶם שֶׁל שְׁתֵּי כַּעֲנִין שֶׁנ'.

Deut. 6, 7 & וְשִׁנְנָתָם לְבִנְיָךְ וּדְבַרְתָּ בָּם.

נוֹטְפוֹת מוֹר עוֹבֵר. כֵּשֶׁם שֶׁרִיחַ הַמּוֹר עוֹבֵר
לְכָל רוּחַ סְבִיבוֹתָיו כֵּךְ רוּחַ תִּלְמִידֵי חֲכָמִים
עוֹבֵר לְכָל מָקוֹם וּמִקוֹם. ד"א. לַחֲיוֹ כַּעֲרוֹנַת
הַבּוֹשֵׁם. כָּל מִי שֶׁשִּׁמְשִׁים לַחֲיוֹ כַּעֲרוֹנָה זֶה שֶׁהֵבֵל
דָּשִׁין אוֹתָהּ לְדְבָרֵי תּוֹרָה מִתְקִיִּימִין בִּידּוֹ. מִגְדָּלוֹת

מרקחים. כשם שהמנדל של ריקוחים נפתח ואינו
מריח ריחות הרבה. כך חכם פותח פיו ומעמי
תורה נשמעין. שפתותיו שושנים. רכים כשושנים
נוטפות מור עובר. כדים לעבור עליהם.

(יד) ידיו גלילי זהב. זו תורה שניתנה מידו
של השם שנ' : מימינו אש דת למו. ואו' כתובים
באצבע אלהים.
Deut. 35, 2
Exod. 31, 18
Deut. 9, 10

ממלאים בתרשיש. על כל דבור. ודבור יש
מעמי תורה מלאים מאבני יקר כענין שנ' תרשיש
שוהם וישפה. חנניה בן אחי ר' יהודה או'
והיה דורש על כל דבור ודבור דקרוקי התורה
כשם שבין גל גדול לגל גדול גלים קטנים כך
הלמידי חכמים דורשין בתוך ההלכה מדרשות
ואגדות.

מעיו עשת שן. זה פי' התורה שיוצא מן
התורה ד' מן הנוף. כך יצא מן התלמוד מן
ספר התורה. והוא דומה לעשת שן. לחתיכת שן
הפיל שהוא נאה וחזק והמצוות מבוארות בו.

מעולפת ספירים. כמו * ותכם בצעיף והתעלף *
כך התורה מכוסה בחכמות רבות ואין סוף לשבח
חכמת התורה. ונמשלו מעמי התורה כספירים
שהם נכבדים בעיני הצדיקים שנ' יקרה היא
מפנינים. ואו' לא תסולה בכתם אופיר. בשוהם
יקר וספיר. ס"א. מעולפת ספירים. עולה ומתיבה
באבני ספירים.
Gen. 38, 14
Prov. 3, 15
Job 28, 16

(מח) שוקיו עמודי שש. כל הנביאים לא ראו
את השכינה אלא בצל: השמש. שוקיו של תח' עמודי
שש. שיש לו כח ביום הדין על : שעמל בתורה.

מיוסדים על אדני פו' שמעשיהם של צדיקים

מיוסדים על התורה שהיא אדני פו'

מראהו של צדיק כלבנון בענין שנ' * ילכו n Hos. 14, 7

ינקותיו ויהי כזית הודו'

בחרו בארזים שנ' * צדיק כתמר יפרח כארו o Ps 92, 13

כלבנון ישנא'

(מו) חכו ממתקים * חיך תלמיד חכם מוצא

מעמי תורה המתוקים מדבש ונופת צופים'

וכלו מחמדים * שהתורה מדריך האדם להיות

כולו מחמדים * וכלו מחמדים זה פי' התורה

או ראה המקרא * וספרה הכינה וגם חקרה * Job 28, 27

או ראה המקרא * וספרה זה תרגום * הכינה אלו

המעמים * וגם חקרה זה הנקוד'

זה דודי חה רעי בנות ירושלם * עם שיש לו

אלוה נורא ותורה כזאת כלום יכולין הם להחליפו

זה דודי חה רעי * אין כל אומה ולשון כמוהו

לא עשה כן לכל גוי * Ps. 147, 20

1

(א) אנה הלך דודך היפה בנשים. אומ' אימות העולם לישראל הואיל ואלהיכם גדול מאד ותורתכם כל כך אם כן למה הניח אתכם ביד האומות אנה הוא אלהי האלהים ואדני האדנים והוא מלא העליונים והתחתונים שנ' ^a לי"י אלהינו השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה. ועתה ^a Deut. 10, 12 MT habet אלהיך : הניח אתכם כל זה הזמן.

ונבקשנו עמך. אם יגאל אתכם אנחנו מקריבים לעבודתו כמותכם שנ' ^b או אהפוך אל עמים שפה ^b Zeph. 3, 9 ברורה לקרא כלם בשם י"י ^c מי גר אתך עליך ^c Isai. 54, 15 יפול. ואו' ^d נלכה עמכם כי שמענו כי אלהים ^d Zech. 8, 23 עמכם.

(ב) דודי ירד לנו. משיבה כנסת ישראל ואו' הק"ב ירד לנו עתיד לרדת לעולמו ולראות עוני עמו כי כל מה שעתיד השם לעשות כאלו נעשה כענין שנ' ^a אלה הדברים עשיתם ולא ^a Isai. 42, 16 עובתים והם עתידים כך דודי ירד. פירושו ירד לנו אלו ישראל שנקראו נן נעול. לערנות הבשם. בזמן שיראה מעשיהם מבוששים. וכן הוא או' ^b כן ירד י"י צבאות לצבוא ^b Isai. 31, 4 על הר ציון ועל גבעותיה. לרעות בננים. לשרות שכינתו ביניהם. וללקוט שושנים. יקבץ את צדיקיו אל עיר

קדשו ירושלם. ואתם תלוקמו לאחד אחר מבני ישראל.

ג) אני לדודי אלו הצדיקים שמדבקים עצמם לייחוד השכינה שנ' ואתם הדבקים בי"י אלהיכם חיים כלכם היום. ולכל הצרות והרעות שבאות עלי אני לדודי לא אשכחהו ולא אעזבהו. שנ' כי בקרב ישראל אני ואו' והיו לי לעם ואני אהיה לכם ואלהים.

הרועה בשושנים. הוא רועינו מקדם שנ' רועה ישראל האוינה והוא ירעה אותנו שנ' אני ארעה צאני בשושנים. ישראל שהם רכים כששנים נאים כששנים.

ד) יפה את רעייתי כתרצה. לא למדנו שבח תרצה בכל מקום ובכל המקרא שכתו' מדמה כאן לתרצה אלא למדרש הוא בא' אמ' הק"בה בזמן שאתם נראין שלמים לפני בזמן שהייתם עולים ממצרים ברנלים ושלחתי לפניך מלאך וגרשתי את האמורי וגו' וגם את הצרעה ושלח י"י אלהיך בס'.

ה) הסבי עיניך מנגדי. לאחר שספרה כנסת ישראל בשכחו של השם בפני האומות חזר הכתו' לדבר בשבחה של כנסת ישראל. יפה את רעייתי. הסבי עיניך מנגדי. אמ' הק"בה אם רצונך להתבונן בי ועל כל מה שהבטחתיך לעתיד אני עתיד לעשות לך. הסבי עיניך על עניניך הראשונים המובנות שעשיתי עמך והסבי עליהם ומאותם תדעי העתידות שהם הרהיבוני מהם את למד הרבה טובות העתידות. משל ולמלך שזימן אורחים וצייר כל מיני הסעודה במפה והיו האורחים רואין

אתם ודעתם מתיישבת כך הקדים השם מעין
דגשם העתיד לבא והראה לצדיקים אמ' השם

* אני אמית ואחיה. וכבר עשה על ידי אליהו ^{Deut. 32, 39}

ואלישע ויחזקאל אמ' והיו מלכים אומניך אפים ^{Isai. 49, 23}
ארץ ישתחו לך. וכבר עשה על ידי נבוכדנצר

שנ' גנפל על אנפיה ולדניאל סגיד. באדין ^{Dan. 2, 46}
^{Dan. 2, 48}

מלכא לדניאל רבי ומתנן רברבן סניאן וגו'. אמ'

אם תעבור במים אתך אני. וכבר בקע הים ^{Isai. 43, 2}

והחריב את מי הירדן לפני ישראל. אמ' כי ^{Isai. 43, 2}

הלך במו אש לא תכוה. וכבר נעשה על ידי

חנניה מישאל ועזריה הרי שהם הרהיבוני שהם

הענינים ההם ראיתו הרהיבוני שמחו לבי

להבטחתך. ד"א הסבי עיניך מנגדי. זה על דרך

נענוע כאדם שיש לו אשה אהובה מאד וכל זמן

שהוא רואה את עינה בןכות מיד נתמלא עליה

רחמים וכל מה שמבקשת עושה לה על רוב

אהבתו אותה והק"בה או' לה לכנסת ישראל הסבי

עיניך מנגדי. סבלי עול הגלות ואל תרחקי את

הקץ כי עת לבל חפץ.

שהם הרהיבוני. שאני מתמלא עליכם רחמים

רבים אלא שכבר נגזרה גזירה עד עת קץ ואל

תרחקו את הקץ. ד"א הסבי עיניך לנגדך. מ"ם

במקום למ"ד כמו על צאן לבן עם צאן לבן על

הכליות עם הכליות וכן מלבנון ללבנון. כלום'

הסבי עיניך לנגדי וחזר בתשובה שהם הרהיבוני

שאם תחזרי בתשובה אנדל עמך נסי.

שערך כעדר העזים. השיער שנסעדהם לכל

רוח כסוף עובר בעזים שמתפורין שדרך העזים

להתפור אחר מרעיתם על ההרים כך נתפורים

בין האומות כמו העזים שנלשו מן הנלעד
 שנורשתם מארץ הנלעד תקראת ירושלם נלעד
 על שם נלעד ד"א שנלשו מן הנלעד עתיד
 הק"בה להוריש ישראל את ארץ הנלעד כבראשונה
 Ps. 60, 9 ; ז' לי נלעד ולי מנשה ואפרים מעוז ראשי
 108, 9 יהודה מחוקקי

(ו) שניך כעדר הרחלים ולמעלה הוא או'
 Cant. 4, 2 כעדר הקצובות זה פי' לקצובות שהם נרחלים
 על שהרחלים נקבצים במרעיתם כן השינים
 מתקבצום אל המדרשות.
 שעלו מן הרחצה שמעלים הדבר על בוריו
 ומרחיצים עזנותיהם של ישראל.
 שכולם מתאימות יושבים זוגות זוגות ועוסקין
 בתורה.

ושכולה אין בהם עוברי עיבדה.
 (ז) כפלה הרמון רקתך מסודרים דבריהם
 כסודר גרעיני הרמון אפי' הריקנין שבהם מלאים
 מצות כרמון.
 מבעד לצמתך משבאו השונאים ירבו הייסורין
 Ps. 88, 17 ש' ביעותיך צמתותני והשם מעלה עליהם
 שכר מוב'

(ח) ששים המה מלכות הם אימות שיש
 להם מלכות ולשון ששים המה מלכות המה בני
 עשו ואלופיהם של בני עשו וכל בני עשו נושלו
 בני שעיר שיצאו ממילכה ורבקה.
 ושמתים פילגשים הם בני הגר וקמורה שהם
 Prov. 30, 28 כ' שהכל פ' כמו ג' ש' שלשה המה נפלאו ממני
 וארבעה לא ידעתים והוא הרביעי
 ועלמות אין מספר שאר האומות

(מ) אחת היא כנסת ישראל תמתי בני

יעקוב של אִישׁ תם ופ' פילגשים ועד כ' שאין ^{x Gen. 25, 27}
להם מלכות והם אומות כמו ערביים ופיציגני
וקוסוני ס"א הכל פ'. אבל הלשונות נתחלקו
לע' כבראשונה ואחר כן נתערבו הלשונות ונתוספו
עליהם והם פ' כמו כלכי שהם לשון פרנקי והוא
לשון כנעני אלא לשון לעצמן ועלמות אין מספר
אלו משפחות ולשונות שמתחלקות לע' אומות ולא
בחר השם באומה ולשון כי אם בישראל זרע
אברהם יצחק ויעקב מִדְרָשׁ ששים המה מלכות
הם כ"ד ספרים ול"ו מסכתות ועוד כ' מסכתות
שאין להם הלמוד הכל פ'. ועלמות אין מספר
אלו מדרשות ותוספות וברייתות והכל נסמכין
על תורה משה איש האלהים שנ' אחת היא יונתי

יונתי תמתי ואו' תורה אחת יהיה לכם ואו' ^{y Num. 15, 29}
זכרו תורת משה עבדי ^{z Mal. 3, 22}

אחת היא לאמה שלא חלפה ישראל בתורה
אחרת.

ברה היא למולדתה כל הדורש פסוק מלעתו
כאלו קבלו מהר סיני

ראוה בנות ויאשרוה כל אומות מודים שתורת
משה ניתנה בהר סיני מפי הנבורה ואו' אשרי ^{a Ps. 119, 1}
תמימי דרך ההולכים בתורת י"י

מלכות ופילגשים ויהללוה כל האומות
מהללות תורה משה איש האלהים ד"א אחת
היא יונתי זו כנסת ישראל אחת היא לאמה

שנ' וימי כעמך ישראל נח אחד בארץ לאומה ^{b 2 Sam. 7, 23}
שבחר בו שהם לאומה שנ' אתם תהיו לי ^{c Exod. 19, 6}
ממלכת כהנים וגו' ברה היא לילדמה כענין שנ'

'ואו' ^{d Ps. 2, 7} אני היום ילדתיך. 'בני בכורי ישראל' ואו'
^{e Exod. 4, 22} /הבן יקיר לי אפרים' ראיה בנות' בזמן שיתקבצו
^{f Jer. 31, 19} ישראל מן הנזים יראו גוים ויבושו' ויאשרוה'
 'שנ' ^{g Mal. 3, 12} ואישרו אתכם כל הנזים כי תהיו אתם ארץ
 חפץ' מלכות ופילגשים' אלו אמות העולם שיש
 להם מלכות ושאין להם מלכות' ויהללוה שנ' ^{h Ps. 126, 2} אז
 יאמרו בגוים הנדיל י"י לעשות עם אלה' מדרש
 אנדה' ששים המה מלכות וכ"ד ספרים וי"ג
 ברייתות שנברתו על המילה והמילה עצמה'
 וייחדו של השם' ופ' פילגשים' ראשי הסדרים'
 מ' מאימתי י' יציאות' ח' חמש עשרה' א'
 ארבע אבות' כ' כל הזבחים' א' אבות הממאות'
 הרי פ' לששה סדרי משנה' ועוד שהמשנה
 מתחלת מ' מאימתי ומסיימת מ' בשלום' ועלמות
 אין מספר' הם סיפרא וסיפרי תוספתא וכל
 המדרשות' אחת היא יונתני' זו התורה שהכל
 נשענין בה'

(ו) מי זאת הנשקפה כמו שחר' מה השחר
 הכל מחכים לו' כך מלך המשיח כל ישראל
 מחכים לו' ומה השחר בא אחר האפילה' כך
 ישועת ישראל באה אחר צרות הגלות' וכן הוא
 'או' ^{i Ps. 22, 1} למנצח על אילת השחר' זו גאולתם של
 ישראל'

יפה כלבנון ברה כחמה' מה גלגל הלבנה
 והלבנה שאין (והחמה שהם) באין לעולם בפרהסיא
 כך כשתגלה מלכות בית דוד היא באה לעולם
 בפרהסיא. מי זאת הנשקפה כמו שחר' זו ישועת
 ישראל' ^{j Exod. 14, 24, MT habet} שהשם נפרע משונאיהם כהשקפת השחר
 מצרים כדרך שאתה מוצא בפרעה שנ' 'ויהי באשמורת

הבקר וישקף י"י אל מחנה ישראל. זכר כאן שחר
 ולבנה וחמה ללמדך שכשם שאין : המאירים
 שלהם : שיום כך אין הצדיקים שיום לעתיד לבא.
 אבל כל אחד ואחד מהם מקבל שכר כפי מעשיו.
 איומה כנדגלות. מלמד שאימתן של ישראל
 תהא על כל אומה ולשון. כיום שהיו הולכים
 כמגלים בצאתם ממצרים כענין שנ' * שמעו עמים
 ירננו. לשעבר (היו) ענני הכבוד מקיפין את ישראל
 ולעתיד / וברא י"י על כל מכן הר ציון. וכתו' /
 יסוכה תהיה לצל יומם וגו'. לשעבר היה הבאר /
 לישראל ולעתיד כתי' * כי מרחמם ינהגם ועל /
 מבועי מים ינהלם. לשעבר היה המן יורד
 לישראל ולעתיד * הערוך לפני שולחן נגר צוררי /
 לכך נאמ' איומה כנדגלות. איומה כנדגלות
 אימתן של ישראל על האומות כדגלים של ישראל
 שנ' * והיו מלכים אומניך ושרותיהם בניקותיך וגו' /
 ואו' * והיה הגוי והממלכה אשר לא יעבדוך יאבדו /
 (יא) אל גנת אנו ירדתי. מה הגינה הזאת
 נגזות ועוד עולה כך ישראל נגזזין במלכויות
 ונחלפין ועולין. וכשם שהאנו מתלכלך בטיט
 ואדם מרחיצו והוא נטהר כך ישראל על כל
 עונותיהם עתידין להתרחק מהם וליטהר שנ'
 ורקתי עליכם מים מהירים ומה אנו בזמן /
 שהוא לוקה מגלין שרשיו והוא מצליח. כך
 ישראל בזמן שלוקין מתוודין מעונותיהם והם
 מצליחין. שנ' * נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה /
 עד י"י. אבל מבסה פשעיו לא יצליח. ומה /
 אנו עשוי ד' מנרות כך היו (נעשו) ישראל נחלקין

לד' פינות העולם. ומה אנה אחד מהן נלקח
 * Num. 16, 22 וחביריהן מרגישין. כך * האיש אחד יחמא ועל
 כל העדה תקצוף. ומה האנה יש בו נ' מינין יש
 בהם נפרכין בנחת. ויש בהם בינוניים. ויש מהן
 קשין לישבר. כך יש בישראל נוחין לתת צדקה.
 ויש מהן שצריך הגבאי לתבוע מהן. ויש מהן
 קשים שאינם רוצים לתת צדקה לעניים.
 לראות באיבי הנחל. בכל שנה בחדש האביב
 הק"בה מחזר בעולם לראות אם יש צדיק בעולם
 שינאלו ישראל בזכותו.

לראות הפרחה הנפן. אם יש להם מצות.
 * Cant. 7, 13 ש פתח הסמדר. דור שהוא סמוי בגלות. אם פתח
 את עיניו למצוות.

הנצו הרמונים. אם הגדילו הרמונים זכויות
 שאין הנאולה מתעכבת אלא על ידי העונות שנ'
 * Isai. 59, 1 ש הן לא קצרה יד י"י מהושיע וג'. * כי ואם
 * Isai. 59, 2 ש הן לא קצרה יד י"י מהושיע וג'. * כי ואם
 עונותיהם מבדילים ביניכם לבין אלהיכם. ולמה
 בחדש האביב שמוכסחין הן שבחדש האביב
 * Isai. 41, 27 ננאלין שנ' ראשון לציון הנה הנם.

(יב) לא ידעתי נפשי שמתני. מלמד שאין
 בריה מרגיש בשעה שהק"בה מבקש לגאול את
 * Mal. 3, 1 ישראל שנ' פתאום יבא אל היכלו. ואו' * בטרם
 * Isai. 66, 7 תחיל ילדה בטרם יבא חבל לה והמליטה זכר.
 זה מלך המשיח. נפשי שמתני. תפלתי שמתני.

מרכבות עמי נדיב. להיות עולה לירושלם
 במרכבות כענין * שנ' והביאו את כל אחיכם מכל
 * Isai. 66, 20 ש הנה * Isai. 66, 7 ש הנה
 * Ps. 47, 10 הגוים כמנחה לי"י. עמי נדיב כענין שנ' * נדיבי
 עמים נאספי עם אלהי אברהם. אברהם אבינו
 * Cant. 7, 2 נקרא נדיב שנ' * מה יפו פעמך בנעלים בת

נדיב־יִשְׂרָאֵל נִקְרָאוּ נְדִיבִים עַל שֵׁם שֶׁנ' עֲנִיבִי Ps. 47, 10
עַמִּים נִאֲסְפוּ עִם אֱלֹהֵי אֲבֹתָם לְכַךְ נִקְרָאוּ כֹּאן
עַמִּי־נְדִיב וְאִם' אֶרְפָּא מְשׁוֹבְתָם אוֹהֲבָם נִדְבָה Hos. 14, 5
כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ

ז

(א) שובי שובי השולמית * למה ד' פעמים
שובי שובי כנגד ד' מלכיות שאומות העולם אומ'
לישראל הואיל והיביח (ושבח) אתכם כמו (ביאח)
והכנסו אצלנו ותהיו כמונו * השולמית שכבר
נשלמתם ונגמרתם כענין שנ' * ואכלה אתכם ארץ ^{a Lev. 26, 38}
אויביכם *

שובי שובי ונחזה בך * נגדל אתכם כדוכוסין
ואיפרפן כענין שנ' * ואתה תחזה מכל העם ^{b Exod. 18, 21}
אנשי חיל * וישראל משיבין להם מה תחזו
בשולמית * מה תוכלו להיטיב לנו כמחולת המחנים *
כלום אתם יכולין לעשותינו כימי היותנו במדבר
בד' מחנות נוסעים בדגלים על פי י"י יחנו
ונוסעים על פי י"י * או כמחולת * מכים (מרים)
בים ואח כמחולות ודדו בשובו מהכות את
הפלשתי * שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה
בך * זה הבמחה לישראל לקבצם מד' כנפות
העולם * והיא שואלת לנביאים מה תחזו בשולמית *
מה טובה תעשו לישראל והם או' כמחולת
המחנים שנ' * ויצאת במחול משחקים ואו' * ^{* Jer. 31, 3}
תשמח בתולה במחול * ולמה נקראת שולמית ^{c Jer. 31, 12}
משום שנ' * הגני נוסה אליה כנהר שלום * ^{d Isai. 66, 12}

(ב) מה יפו פעמך בנעלים בת נדיב *
לשעבר היו ישראל עולין ג' פעמים בשנה בחג
המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות והיה הדבר

חביב לפני השם שהרי בכל המצות לא כתי'
 אדון וכאן כתב את פני האדון י"י על שיישראל
 באין להשתחוות לפניו בבית מקדשו וכן לעתיד
 לבא כתי' : והיה מדי חדש בחדשו וגו' ואז
 Isai. 66, 23 / יהיו יפים פעמי ישראל כנעלים כענין שנ' / והכבה
 Isai. 11, 15 / לשבעה נחלים והדריך בנעלים. אבא מרי ז"ל
 דרש מה יפו פעמך לשון פעמך. כלום נאים
 הם ישראל בזמן שמשמיעין קולם כפעמונים
 בתלמוד תורה ובתפלה. ובשמשון הוא או'
 Judg. 13, 25 / לפעמו במחנה דן. שרוח הקדש הנעירתו.
 בנעלים. בזמן ושהם נועלים עליהם במדרשות
 ויושבין ועוסקין בתורה. בנעלים שהם נועלין
 Cant. 4, 12 / עצמם מכל איסור כענין שנ' / גן נעול אחותי
 כלה. בת נדיב. בתו של אברהם אבינו שנקרא
 נדיב.

חמוקי יריכיך. הם דברי תורה שצריכין
 צניעות כמו הירך של אשה שהיא מכוסה. חמוקי
 יריכיך. סיגול היריכים כמו חלאים שהם צמידין
 Prov. 25, 12 / כמו : וחלי כתם. אלו מעמי תורה שהן יוצאים
 מן התורה כמו החלאים לירך.

מעשה ידי אמן. מעשה אומנותו של הק"ה
 Deut. 35, 2 / הם דברי תורה שנ' מימינו אש דת' למו.

(ג) שדרך אנן הסהר. זה בית המקדש שהיא
 במבורה של ארץ ישראל. ולמה נמשל בשרר
 כשם שהשרר חיות של תינוק. כך בית המקדש
 חיותה של : ארץ ישראל להתהלך לפני י"י בארצות
 החיים. אנן הסהר. עיגול. מנן. חגן. לשון חוג

הארץ. הסהר. הלכנה. ד"א. הסהר. הסחר:
 שהוא מקום ארץ ארץ שהגורן לשון עיגול.
 אל יחסר המזג. לעולם לא יחסרו ישראל
 כמותו שנמגנו כצאתם ממצרים.

במנך ערימת חטים. אלו ישראל שכל אומה
 ואומה יש בהם מינין הרבה. וישראל מין אחד.
 מה החטים למעלה: מן התבואה אף ישראל
 למעלה מכל גוי שנ' ולתתך עליון על כל גויי
 הארץ. * Deut. 26, 19

סונה בשושנים. אלו הצדיקים. שגוררין גרין
 של ישראל. ד"א. סונה בשושנים. אלו כסונה
 של שושנים לא יפרצו פריצות. תדע לך שהרי
 נדה בעלה מתיחד עמה ואינו חוטא.

(ז) שני שדיך כשני עפרים. הם מלך המשיח
 וכהן צדק שהם אוהבים זה את זה כשם
 שהתאומים של צביה זה מושך דודו זה מושך
 דידו. כך זה מקבל מלכות וזה מקבל כהונה.

(ח) צוארך כמגדל השן. זה בית המקדשים
 שהוא גבוה כצואר. כמגדל השן. הוא שן אחת
 שהיתה בערכות מואב מכוונת כנגד בית קדש
 הקדשים וכל מי שהיה עולה לשם היה צופה ומביט
 בכל ארץ ישראל.

עיניך בריכות בחשבון. מה הבריכה מטהרת
 את האדם: כך עיני העדה מטהרין את ישראל
 בראייתם בחשבון. שהם מחשבין הפסד מצוה
 כנגד שכרה ומחשבין יום הדין.

על שער בת רבים. מה זה בת רבים. יער

הלבנן שישראל היו מהקבצין ולנין שם לשון
 ובתצוות' ויש בת עור ובה הנשים'.

אפך כמגדל הלבנן' זה אליהו' שכשם
 שהאף נאה לפני' כך אליהו נאה לישראל
 בשעה שהוא מבשרם על ביאת מלך המשיח'.

ועל ידו יתגדל כבוד הלבנן צופה פני דמשק'.

הנביא שאמ' לו השם' לך שוב לדרכך מדברה' ¹ Kgs. 19, 15
 דמשק' אבא מרי ו"ל דרש צוארך כמגדל השן'.

הם הגדולים שבישראל' עיניך הם תלמידי חכמים'.

בריות בחשבון' שחושבין לעשות רצון קונם'.

בריות לשון מברך הגפן' על שער בת רבים'.

על בתי כנסיות ובתי מדרשות' אפך כמגדל
 הלבנן' הקמנים שבישראל יהיו לעתיד כדור

המלך שגידל הלבנן שנ' "והיה הנכשל ביום
 ההוא כדור' צופה פני דמשק' בזמן שיבא הנביא
 שנ' קום לך לדרכך מדברה דמשק והוא אליהו'.

(ו) ראשך עליך ככרמל' מלמד שעתידים
 ישראל לשרות עליהם רוח הקדש כשם ששרת
 על אליהו בהר הכרמל' שענהו השם בהר הכרמל'.

כך יהיו ישראל מבקשים מן השם והם נענין

Isai. 65, 24 " שנ' " והיה מרם יקראו ואני אענה'.

ודלת ראשך כארגמן' מתי ישאו ישראל ראש
 בדליות של גפן בזמן שיתקיימו חזוני ישראל

Dan. 12, 12 " (דניאל) שנ' בו ארגונוא ילבש שנ' " אשרי המחכה

Dan. 7, 18 " ויגיע' ואו' ויקבלון מלכותא קדישי עליונין ויחסנון
 מלכותא עד עולם עלמאי'.

מלך אסור ברהמים' בזכותו של יעקוב אבינו
 שפיצל מקלות והשיגם ברהמים בשקתות המים'.

שהיה אביו של יוסף שיצא מבית האסורים למלך'.

וכן הוא או' ישנבך שם אלהי יעקוב. ד"א. ^{q Ps. 20, 2}
ראשך עליך ככרמל כענין שנ' יִנְבְּאוּ בְּנִיכֶם. ^{r Joel 3, 1}
יִנְבְּאוּ בְּנִיכֶם ואפ"י הקטנים שבישראל יהיו כאלהו
שנענה בהר הכרמל. ודלת ראשך. הדלים והרשים
שבישראל ילבשו בגדי ארגמן כלבוש והמלכים.
וכן הוא או' יהיו מלכים אומניך. חיל גדול ^{s Isai. 49, 23}
האכלו וכבודם תתיימרו. מלך אסור ברהמים.
מלך זה הק"ב וקשר שבועתו באמת ליעקוב
שהציג המקלות ברהמים שנ' יתתן אמת ליעקוב ^{t Mic. 7, 20}
חסר לאברהם אשר נשבעת לאבותינו מימי קדם.
(ו) מה יפית ומה נעמת. יפית במצות ונעמת
בקבלת ייסורין.
אהבה בתענותים. אהבה שישראל אוהבים
את בוראם עתיד השם לעדנם בהענוגים שנ'
"אז התענג על י"י וגו' ואו' והתענגו על רוב ^{u Isai. 58, 14}
שלום". ^{v Ps. 37, 21}

(ח) זאת קוֹמְתֶךָ דַּמְתָּה לַתֹּמֶר. אלו ישראל
שמוכותים לבם לאביהם שבשמים בתמר.
ושדייך. אלו תלמידי חכמים שמלמדין תורה
לישראל שמניקים את ישראל חכמה. כשם
שהשדיים מניקים את התינוק חלב והם נקראו
אשכולות כענין שנ' אין אשכול לאכל ביכורה ^{w Mic. 7, 1}
אותה נפשי.

(ט) אמרתי אעלה בתמר. לעתיד יאמר הק"ב
אעלה את שפלות עמי ישראל שהם ירדין עד
עפר אעלה אותם.

אחזה בסנסיניו. כאדם שעולה והוא אוהו
בנופו ועולה אלא שהתמר יש לו סנסנים והם
עוקצין כמו הסנה כשם שנגלה השם על משה

בסנה לפי שהיו עמו בצרה בשעבור מצרים כך
 יראה הק"בה את עני עמו שהם כתמר מלאים
 סנסנים ויאחז בהם השם ומאבד כל שונאי עמו
 Job 38, 13 והרשעים יבלה אותם שנ' - לאחוז בכנפות הארץ
 וינערו רשעים ממנה.

ויהיו נא שדיך כאשכלת הגפן יבחר לו
 צדיקים לאחר שיתבררו ויתלבנו ויצרפו יהיו
 Hos. 14, 7 כאשכלות הגפן וכן הוא או' - לבו יונקותיו ויהי
 כזית הודו וזכרו כזית לבנון.

ורוח אפך כתפוחים יהיה שם הטוב נודף
 מסוף העולם ועד סופו ככוכבים לעולם ועד.

(ו) וחכך כזית הטוב זה נזי מעשיהם שיהיו
 כלם צדיקים והשם שמח בהם כענין ישמח י"י
 Ps. 149, 2 במעשיו והם שמחים בו שנ' - ישמח ישראל
 בעשיו.

הולך לדודי למישרים מעשיהם הטוב הולך
 לפני הק"בה להגיד למשרים שהם עושין.
 דובב שפתי ישנים באותה שעה השם מחיה
 Isai. 26, 19 המתים שנ' - הקיצו ורננו שוכני עפר ואו'
 Ps. 72, 16 ויציצו מעיר בעשב הארץ ואו' - ואתה לך לקץ
 Dan. 12, 13 ותנוח וגו'.

(יא) אני לדודי אני מחכה לישועתו כענין
 Ps. 130, 7 שנ' - יחל ישראל אל י"י ואו' - קוה קייתי י"י.
 Ps. 40, 2 ואו' - לך חכו לי נאם י"י.
 Zeph. 3, 8

ועלי תשוקתי ועלי עתיד להביא כל התשוקות
 Isai. 61, 7 והחמודות שבועולם - תחת בשתכם משנה לכן
 Isai. 60, 17 בארצכם משנה יירשו - תחת הנחשת אביא זהב
 ותחת הברזל אביא כסף.

(יב) לכה דודי נצא השדה אומרת כנסת

ישראל לפני הק"בה רבונו של עולם: הנשא שופם ^{i Ps. 94, 2, 3}
הארץ. עד מתי רשעים י"י. השדה. כל העולם
נקרא שדה. כענין שנ' ניהי בהיותם בשדה ויקם ^{j Gen. 4, 8}
קין.

גלינה בכפרים. נשא ונתן בכופרים באומות
העולם שנתת להם ממסלה ושלוה. באי זה דבר
מצאו אומות העולם חן בעיניך.

(וג) נשכימה לכרמים. אומרת כנסת ישראל
רבונו של עולם הנה ראית חירופם וגדופם שאומות
העולם מחרפין ומגדפין. ומה הנאה לך מהן.
נשכימה לכרמים. כי כרם י"י צבאות בית ^{k Isai. 5, 7}
ישראל. שהם נעשו כרמים הרבה קהלות קהלות.
נראה אם פרחה הגפן. אם יש ביניהם
צדיקים.

פתח הסדר. אם התחילו לשוב בתשובה.
הנצו הרמנים. אלו תינקות של בית רבן.
שם אתן את דודי לך שם אראך כמה
צדיקים וכמה צדקניות שהעמדתי לך בכל שנה
ובכל שנה.

(יד) הדודאים נתנו ריח. דור שעתידין ליגאל
עתידין ליהן ריח טוב במעשיהם בריח הדודאים.
ועל פתחנו כל מגדים. שישראל פותחין פתח
התשובה ופתחים על כל מעשה טוב של תורה
ושל תפלה ושל צדקה ושל משפט צדק ושל
אהבת שלום.

חדשים גם ישנים. מה שקבלו מאבותיהם
ומה שחדשו מדעתם לעשות מעשים טובים.

דודי צפנתי לך. זה התורה כענין שנ' ^{l Prov. 2, 1}
וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אוֹתְךָ. ואו' יִצְפֹּן לִישְׁרֵי תוֹשִׁיָּה ^{7, 1}
Prov. 2, 7

ח

(א) מי יתנך כאח לי' אומרת כנסת ישראל
רבונו של עולם מי יזכני שתרחם עלי ותאהבני
כאח לי לא בקין שהרג את אחיו ולא כישמעאל
ששנא את יצחק ולא כעשו ששמש יאת יעקב'
ולא כשבטים שמכרו את יוסף' אלא כיוסף שכתו'

^a Gen. 50, 21

בו "וינחם אותם וידבר על לבם' שבשם שגמל
טובה לאחיו תחת רעה כן תגלמנו טובה תחת
רעתינו' וכשם שריחם יוסף על בנימין אחיו שנ'

^b Gen. 43, 30

כי נכמרו רחמיו על אחיו'
יונק שדי אמי' כדרך שיינק יוסף שדי אמו
של בנימין'

אמצאך בחוץ אשקך' בזמן שאחד מישראל
בגלות אומ' לו אומות העולם לעזוב ייחודו של
מקום הוא נושק ידיו לפי' על רוב חבתו של
הק"בה'

גם לא יבחו לי' כל מה שהם מבזים אותו

^c Ps. 119, 46

על זה אינו חושב אותו בזיון שנ' "ואדברה
בערותיך נגד מלכים ולא אבוש' ד"א' לא יבחו
לי' כל מה שאומות העולם אומ' אינם יכולין
לעשות לי'. לבזות ייחודך ותורתך'

(ב) אנהגך אביאך' המנהג של אבותינו אנחנו
אוחזים ועל ייחודך נשחטים' אביאך אל בית
אמי' אביא את עמך ישראל לייחודך אל בית
אמי ביהתי כנסיות ובבתי מדרשות אני משמיע
תורתך'

תלמדני מה (כמו) שלמדתי (שלמדתי) בהר סיני.
 אשקך מיין הרקח. אני משקה את בניך
 מיינה של תורה. שנרקחת מכל מיני בשמים.
 מעסים רמונים. מעמי תורה שהם מתוקים
 כיין רמון העסים. רז"ל אמרו רמון יש בגן עדן
 שהק"בה עתיד להשקות את יינו לצדיקים.

ראשי MT (ג) שמאלו תחת א לראשי וימינו תחבקני.
 Ps. 30, 6 דחני בשמאל וחבקני בימין שנ' כי רגע באפו
 Isai. 54, 8 חיים ברצונו ואו' בשצף קצף הסתרתי פני רגע
 Isai. 54, 7 ממך ובחסד עולם רחמתיך וברחמים גדולים אקבצך.
 Isai. 54, 7 ואו' א ברגע קמון שבתוך שמאלו תחת לראשי
 וימינו תחבקני זה חיבוק שכינה אהבה שאין לה
 Joel 2, 26, 27 הפסק שנ' לא יבושו עמי לעולם.

(ד) השבעתי אתכם בנות ירושלם. אלו אומות
 העולם שהם בכפרים לגבי ירושלם.

אם תעירו ואם תעוררו בכלם הוא או' אם
 תעירו ואם תעוררו את אהבה וכן הוא או' מה
 תעירו ומה תעוררו אלא פעם אחת נזרה מלכות
 הרשעה לבנות בית המקדש ועלו ישראל המונים
 המונים על שעשו עם רב מעט ועל אנטיפורס
 ובסוף חזרו בהם בקשו לעמוד עליהם ולא הניחם
 ר' יהושע אמ' להם לא דיינו שאנו חיינ בין האומות
 אלא שאנו עובדין על מה שצונו בוראינו.

עד שתחפץ הגאולה מן השמים.

(ה) מי זאת עולה מן המדבר. כשם שבגאולה
 Exod. 15, 22 מצרים יצאו אל המדבר שנ' ויצאו אל מדבר
 שור. ומן המדבר נתעלו. כן לעתיד עתידין ישראל
 לצאת אל המדבר מפני הצרות שבארץ ישראל
 ולשם יהגלה להם אליהו ויעלה אותם מן הארץ.

מתרפקת על דודה: שיהיו מצטערין על ביאת
משיח מתי יגלה להם.

תחת התפוח עוררתיך: והק"בה אומ' להם מה
לך מתרפקת הלא תחת התפוח עוררתיך בהיות
אבותיכם במצרים ויוצאת בנות ישראל ויולדות בשדה
תחת התפוח שמה חבלה אמך אותך ושמה חבלה
ילדתך: וכשם שהייתם במצרים תחת העבוד ועשיתי
אותם צבאות צבאות והעליתי אתכם מהוכם: כן
אושיע אתכם מבין האומות.

ו) שימני כחותם על לבך: זו אוהרה לישראל
שלא להרהר אחר מדותיו של השם ולאהבה אותו
בכל לבם.

כחותם על זרועך: שהוא נראה תמיד: כך
תהיו זוכרים את הבורא תמיד.

כי עזה כמות אהבה: בשעה שאתם נהרגים
עלי אני משים אהבתי עליכם.

קשה כשאל קנאה: שאומות העולם מקנאים
את ישראל.

רשפיה של אהבה רשפי אש: כמו הנחלים
של אש.

* Jer. 2, 31 שלהבת יה: כמו * מאפיליה: שאינו שם קדוש.

אלא כשם ששדחבת חזקה: ד"א: שימני כחותם:
בנסת ישראל אומרת לפני הק"בה שימני כחותם

על לבך כענין שנ': והיו עיני ולבי שם כל הימים: * 1 Kgs. 9, 3
שתהא זוכרינו תמיד כחותם על זרועך כענין שנ'.

הן על כפים חקוהיך תומוהיך נגדי תמיד: כי * Isai. 49, 16

עזה כמות אהבה: שאנו אוהבים אותך שנ' * ואהבת * Dan. 6, 5
את י"י אלהיך בכל לבבך: ואפ"י הוא נוטל את
נפשך: קשה כשאל קנאה: קנאה שאומות העולם

מקנאים אותנו על שאנחנו מיוחדים את שם קדשך
ושונאים אותנו. רשפיה של קנאה רשפי אש שאוכלת
עד שאל תחתית. עד מסודי עולם. מי יגור לנו

אש אוכלה. שלהבת יה. תיבה אחת היא.

(ו) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה.
אמ' הק"בה לישראל אם מתכנסין כל האומות
שנמשלו במים רבים אינם יכולין לכבות את
האהבה שביני לביניכם.

ונהרות לא ישמפוה. שכל משפחות הגוים

לא ישמפוה. אמ' למעלה רשפי אש. וחור ואמ' Cant. 8, 6

מים רבים כענין שנ' כי תלך במו אש לא תכוה Isai. 43, 2

כי תלך במים אתך אני. ואו' באנו באש ובמים Ps. 66, 12

והוציאנו לרויה. תחת זה * והיה אור ישראל לאש Isai. 10, 17

וקדושו ללהבה. ואו' אם יתן איש את כל הון

ביתו באהבה בוז יבזו לו. אין הק"בה משיב את

כל הון הגוים שנתונים כדי לאבד את ישראל שנ'

וחסד לאומים חמאת. וכן כל הון שנתן המן Prov. 14, 34

לאחשורוש בוז יבזו לו. ד"א מים רבים לא

יוכלו לכבות את האהבה. אמרו ישראל לפני

הק"בה מים רבים. כל אומות העולם אם מתקבצין

אינם יכולין לכבות את האהבה שישראל אוהבים

אותך שהאומות נקראו מים שנ' אזי המים שטפנו Ps. 124, 4

נהלה עבר על נפשנו. ונהרות לא ישמפוה ואפ"י

הורגין ואפ"י מטביעין במים ואפ"י שורפין באש

אין ישראל שומעין להם לכפור ליוצרם. אם יתן

איש את כל הון ביתו באהבה. שאם אחד מן

השרים נותנין ממון הרבה לתת לאחד מישראל

לעזוב את תורת אלהיו בוז יבזו לו. לאותו הנותן

את כל הון ביתו מפני אהבת ישראל להק"בה.

(ח) אחות לנו קטנה * זו התורה בענין שנ'

* אמור לחכמה אחותי את * קטנה שהיא קטנה * Prov. 7, 4
במראה וגדולה במעשים *

ושרים אין לה * אין לה שרים כבני אדם

אבל מניקה היא את כל בני האדם * שנ' * אילת * Prov. 5, 19
אהבים ויעלת חן דרך ירוך בכל עת *

מה נעשה לאחותינו * באלו הפנים אנחנו
מקבלים פניו של הק"ה ומצוותיה של תורה
והק"ה או' להם

(ט) אם חומה היא נבנה עליה מירת כסף *
אם ישראל משימים עצמם * על החומה לחיצים
נבנה עליה מירת כסף * כשם שהכסף הזה נכנס
באור ואינו חסר * כך אתם אין אתם חסירים
במלכויות *

ואם דלת היא * אם מדלדלין עצמכם מדברי
תורה נצור עליה לוח ארו * כשם שהלוח סופו
לריקבון כך בריתו מטשטשת אתכם * וישראל
משיבין *

(י) אני חומה ושרי כמדגלות * עמדותי בייסורין
כחומה ולא בעמתי בהם *

אז הייתי בעיניו כמוצאת שלום * הק"ה

יקרא לנו שלום שנ' * הנני נוטה אליה בנהר * Isai. 66, 12
שלום * ד"א * אחות לנו קטנה * נאמר על דור
שבאחרית הימים שהיא קטנה שבבנות * נתמעמו
חכמים * נתמעמו הצדיקים * ונתמעם העושר *

בענין שנ' * והשארתי בקרבך עם עני ודל וחסו * Zeph. 3, 12
בשם י"י * אין לה מעשים כמה להתלות בימי
הזעם * מה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה *

עלי כחומה I M

כלום' מה נעשה לישראל באחרית הימים ביום
 שידובר בה שיאמרו האויבים לאברם ולהתעוּתם
 מַדְבְּרֵי תוֹרָה: שֵׁנ' עַל עֵמֶךְ יַעֲרִימוּ סוּד: אִמְרוּ ^{Ps. 83, 4}
 לָנוּ וּנְכַחֲדֵם מִגּוֹי וְלֹא יִזְכֹּר שֵׁם יִשְׂרָאֵל עוֹד: אִם
 חוֹמָה הִיא: אִם הִיא עוֹמֶדֶת בִּיחּוּדוֹ שֶׁל הַשֵּׁם
 כְּחוֹמָה וְהֵם מוֹסְרִין עֲצָמָם עַל קְדוּשַׁת הַשֵּׁם:
 נִבְנָה עָלֶיהָ מִירַת כֶּסֶף שֶׁאֵין הֶרֶקֶב שׁוֹלֵט כֵּךְ לֹא יוּכַל
 הָאוֹיְבִים לְהַשְׁחִיתָם וְהַשֵּׁם מַעֲמִיד לָהֶם מוֹשִׁיעַ:
 וְאִם דֶּלֶת הִיא: שֶׁכֶּשֶׁם שֶׁהִדְלַת פּוֹתַח וּסוּגֵר כֵּךְ
 יִהְיוּ בְּגָלוֹת בֵּין הַגּוֹיִם שֶׁלֹּא יַעֲמְדוּ בִּרְתֵם וּבְחֻזְקָה:
 נִצּוֹר עָלֶיהָ לֹחַ אֲרוֹ: כֶּשֶׁם שֶׁהָאֵשׁ (שְׁלֹחַ אֲרוֹ)
 שׁוֹלֵט בּוֹ הָאֵשׁ כֵּךְ סוֹפוֹ לִרְקֹבֶן וְלֹאֲשִׁי: אֲנִי
 חוֹמָה וְשָׂדֵי כְּמִדְּגָלוֹת: מְשִׁבִּין יִשְׂרָאֵל אֲנִי חוֹמָה
 עֲתִידָה אֲנִי לַעֲמֹד כְּחוֹמָה נֹגֵד הָאוֹמּוֹת כְּדֶרֶךְ
 שֵׁנָא' בִּירְמִיָּהוּ: רֹאֵה נִתְתִּיךְ הַיּוֹם לַעִיר מִבְּצָר ^{Jer. 1, 18}
 וְלַעֲמֹד בְּרוֹז וּלְחוֹמּוֹת נִחֲשֶׁת: כֵּךְ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל
 כְּחוֹמָה חֻזְקָה בִּיחּוּדוֹ שֶׁל מְקוֹם: וְשָׂדֵי כְּמִדְּגָלוֹת:
 הַחֲכָמִים שֶׁבְּדוֹר הֵם כְּשִׂדִּיִּים הַמְּנִיקִים אֶת הַתִּינוֹק
 כֵּךְ מוֹרִין לְיִשְׂרָאֵל אוֹרְחוֹת חַיִּים כְּמִדְּגָלוֹת הַלָּלוּ
 שְׁעוֹמְדִים בְּפָנֵי הָאוֹיְבִים כֵּךְ חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל מְגִינִים
 עַל דוֹרָם:

אִזְ הִיִּיתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שְׁלוֹם: אִזְ יִשְׁקֶף
 הַשֵּׁם לְרַחֵם אֶת יִשְׂרָאֵל כְּעֵינִן שֵׁנ' אִזְ רֵאִיתִי
 בְּעֵינָי: וְיִקְרָא לָהֶם הַשֵּׁם שְׁלוֹם: כְּעֵינִן: מַה נֶּאֱמַר ^{Isai. 52, 7}
 עַל הַהָרִים רְגִלִּי מִבְּשָׁר מִשְׁמִיעַ שְׁלוֹם מִבְּשָׁר טוֹב
 מִשְׁמִיעַ יִשְׁעָהּ:

(יֵא) בָּרַם הִיָּה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמֶּן: אִלּוּ
 יִשְׂרָאֵל שֶׁהָיוּ מִתְקַבְּצִים בְּקֹל רִנָּה וְתוֹדָה הַמֶּן
 חוֹנֵג:

נתן את הכרם לנומרים • נתן הק"בה את
מקדשו ביד האומות •

איש יביא בפריו אלף כסף • זה נבוכדנצר
שהנלה עם יהויכין אלף צדיקים כענין שנ'
החרש והמסגר אלף הם שחזקו ידי ישראל ^{δ 2 Kgs. 24, 14}
לתורה בגלות •

(יב) כרמי שלי לפני • אמ' הק"בה עלי
לבנות את כרמי כבראשונה •

האלף לך שלמה ומאתים לנומרים את פריי •
אלו תלמידיהם • מכאן אמרו הלמד נוטל חלק
אחר והמלמד נובל ה' חלקים בשם שהמאתים
והאלף בעשר חלקים •

(יג) היושבת בגנים • זו כנסת ישראל שיושבת
בגלות בין המלכיות •

חברים מקשיבים לקולך השמיעיני • מלמד
שאין מלאכי השרת משבחין • עד שישאל פותחין
ברנה • שנ' • ברן יחד כוכבי בקר ויריעו כל בני
אלהים • ^{c Job. 38, 7}

(יד) ברח דודי ודמה לך לצבי • זה דברי
ישראל כלפי שכינה על שנתאחרו בגלות • והם
או' ברח דודי מן האומות שתבריח מהם עזרתך •
ודמה לך לצבי או לעופר האיילים • כשם שהצבי
הולך לסוף העולם חוזר הוא את מלונו וחוזר
למקומו • כך אע"פ שישראל הם בין האומות
זוכרין הם מקומם שנ' • אם אשכחך ירושלם • ^{d Ps. 137, 5}

על הרי בשמים • זו ארץ ישראל שהרים שלה
ריחם נודף בבשמים • ד"א • כרם היה לשלמה •
כרם זו אלו ישראל שנ' • כי כרם י"י צבאות
בית ישראל • בבעל המזן • בין האומות שהם

המקן ממים רבים. נתן את הכרם לנומרים. ביד האומות משכום לע"ז. אמ' הק"בה נתתי ישראל ביד מלכי ישראל ומשכום לע"ז. נתתים לנבוכד נצר ומשכום לע"ז. משל למלך שנתן בנו לפרגנוג ללמדו תורה ולמדו תרבות רעה. אמ' לו המלך לא מסרתי לך בני אלא להחזירו לסוטב. סוטב שאקח את בני. כרמי שלי לפני. אקבץ את בני לביתי. האלף לך שלמה. אומרת כנסת ישראל רבון כל העולמים הלא אלף צדיקים כשהגליתנו לבבל ועתה הוספנו על הראשונים כמה וכמה. ומאתים לנומרים את פריז. הלומד נוטל חלק אחד והמלמד נוטל ה' חלקים. יתן לנו שכר התורה שעמלנו בה בגלות מתוך דוחק. היושבת בגנים. רוח הקדש אומר לישראל שהם בין האומות. חבירים מקשיבים לקולך עסקו בתורה ותהיו לומדים מאהבה ותתחברו חבירים חבירים להיות מקשיבים בתורה לקולך כי אני חפץ לשמוע קולך בזמן שאת עוסקת בתורה השמיעני. ברח דודי. אומרת כנסת ישראל אע"פי שכרוהת ממני עוד דומה לך לצבי קל ברנליו או לעופר האיילים ושוב להיכלך כבראשונה על הרי בשמים. אבא מרי ז"ל פירש כרם היה לשלמה על משל ועל מליצה. כרם היה לשלמה בבעל המון. מקום הוא ושמו בעל המון. נתן את הכרם לנומרים ונתנו לו בשכר אכילת הפרי. אלף כסף ובתוך הכרם היתה יושבת נערה אחת בא בעל הכרם ליקח הנערה אמר לו הנומרים כל מה שבכרם שלנו שנ' כרמי שלי לפני שכן התנתי. האלף לך שלמה. בשכרך וכאתים ואם מעתה

שינה הכרם. מאתים פעמים אלף הכל לנו והנערה שלנו. היושבת בגנים. אום' בעל הכרם נשאלה את פיה אם רצונה להיות עמכם תהיה עמכם ואם אין רצונה להיות עמכם אני נוטלה לעצמי. חבירים מקשיבים לקולך לשמוע מה את חפצה. השמיעני. ואם שנה ברח דודי מה אעשה כי מסרתני ביד הנוטרים ואיני יכולה. לבאת כיכאן אבל אעשה עצמך כבורח והסתלק במעט רגע. ודמה לך לצבי או לעופר האיילים. ושוב וקחני מכאן. על הרי בשמים. אל ארצי ואל מולדתי. והמליצה על ישראל שנקראו כרם של שלמה. למי שהשלוש שלו. בבעל המון. בין האומות נתן את עמו בידם. איש יביא בפריו אלף כסף. איש שעיר. נקרא עשו. כרי לאכול את אפרים (פרים) של ישראל. חמד העולם הזה שהוא אל"ף. כשם שהאל"ף ראשון לכל האותיות. כך נכסף להמית העולם הזה. ולא חשש על שבר העולם הבא.

שנ' /ויאמר עשו הנה אנכי הולך למות ולמה לי /Gen. 25, 32 בכורה. אלף כסף. אלפא כסף. הראשון חמד. כמו נכספה וגם כלתה. כרמי שלי לפני. אמ' עשו בלבו כבר ישראל מסורין בידינו. גם יאמינו בדתינו. האלף לך שלמה. העולם הזה נתת לנו כי שלך הוא ומסרתו למלכי האומות. ומאתים לנוטרים את פריי. אם ישראל מאתים פעמים יותר ממה שהם הכל לנו הם מאמינים בדתינו. והשם או' להם לא לדעתכן מסרתים בידכם להדיתכם מהתת כנפי שכינה אלא נשאלה מהם אם רוצים לעזוב ואותיו ללכת אחרי ההבל או

לאוי היושבת בגנים. אלו ישראל שיושבין בין
 האומות חבירים מקשיבים לקולך. אומ' העולם
 שמחברים לי חבירים אלהי נבר' מקשיבים לקולך.
 לשמוע מה בדעתך. השמיעני נא רצונך. משיבה
 כנסת ישראל כבר שתני בבור תחתיות ונתתני
 ביד האומות והשבעתני שלא למרוד בהם. ברח
 דודי עד עת קץ הנאולה ואז דומה לך לצבי או
 לעופר האיילים ושלח עזרתך ותנאלני ותביאני
 אל הרי בשמים הם הר ציון והר בית הבחירה
 Gen. 22, 14 & הוא הר המוריה. אברהם י"י יראה. מקום ריח
 Ezek. 20, 41 & הקטרת מקום ריח ניחוח. וכן הוא או' אכריח
 ניחוח ארצה אתכם. ד"א קרוב למדרש הראשון.
 כרם היה לשלמה. כרם אלו ישראל. לשלמה.
 מלך שהשלום שלו. בבעל המון שבהם בזכות אב
 המון. נתן את הכרם לנוטרים. לאומות העולם
 להיות מושלים בהם. איש יביא בפריו אלף כסף.
 זה נבוכד נצר שהביא למלכותו אלף צדיקים עם
 2 Kgs. 24, 14 & גלות יהויכין שנ'. החרש והמסגר אלף. קיון
 שפותחין פיהם לדבר היו הכל מחרישין לשמוע
 Job. 13, 13 & דבריהם כענין שאמ'. איוב. החרישו ממני ואדברה אני.
 מסגר כיון שסוגרין שוב אין אדם פותח לדבר מרוב
 חכמתם וכמה הם אלף והם הם שהעמידו בחוקי
 התורה בגלות בבל ומהם נתרבות התורה בבית
 שני ועד היום הזה. כרמי שלי לפני. זה
 דברי רוח הקדש שמבקש חק"בה לנאול את ישראל
 ולקבצם מד' ככפות הארץ. ואו' לאומות העולם
 כרמי שלי לפני. אע"פי שהגליתם ומסרתים בידכם
 לא נתיאשתי מהם. ואם קניתם את עמי בשינוי
 Isai. 26, 13 & רשות בעלים כענין שנ'. אבעלנו אדונים וזאתך.

אבל לא נתיאשתי מהם ולא נחלמו לרשותכם לגמרי.
 וכבר נקראו ישראל ארץ חפץ וקרקע סינ'ה נגולת.
 כרמי שלי הם עונים האלף לך שלמה. אין לך
 לקבץ אלא האלף הראשונים שגלו לבבל אבל
 הנותרים לנו הם. כיוצא בהם כלום' אם יהיו יותר
 ממה שהם עתה אלף פעמים אומות העולם אמו'

ומאתים. אבל משה איש האלהים אמ' / י"י אלהיכם / Deut. 1, 10

הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרוב.
 היושבת בגנים היא כנסת ישראל. מה חפיזה אם
 להיות בגנים אשר כמשפם הגנים ולהשתחוות לעץ
 ואבן או לשוב ביראת י"י. חבירים. אלו תלמידי
 חבטים במסב' שבעות. פי' רז"ל האלף לך שלמה
 ומאתים לנומרים את פריי מלכותא דקמליא חד
 מחמשא ולא מיענשא ד"א. כרם היה לשלמה.
 ישראל הם כרם שהיה לשם בבעל המון כענין

Ps. 42, 5

שנ' "המון חונג" כי בית המקדש הוא מקום המון
 ישראל. נתן את הכרם לנומרים. נתן את עמו
 ישראל למלכים שהיו נומרים אותם כאדם שנומר
 את הכרם. איש יביא בפריי אלף כסף. איש. זה

Kgs. 11, 28

ירבעם בן נבט כענין שנ' "והאיש ירבעם גבור
 חיל. יביא בפריי הביא בממשלתו אלף כסף.
 כלום' עשר מאות שהם י' שבטים וקרא השבט
 מאה על שם ק' ברכות שנתברך יעקב אבינו מיצחק
 בפסוק ויהן לך האלהים ק' אותיות חוץ מאורריך
 ארור. ס"א. איש זה אחיה השילוני איש האלהים
 שהביא בפריי של ירבעם אלף כסף י' מאות שהם

Kgs. 12, 29

י' השבטים. וכן הוא אומ' "ויהי בעת ההיא וירבעם
 יצא מירושלם וימצא אותו אחיה השילוני בדרך
 והוא מתכסה בשלמה חדשה ויהפש אחיה השילוני

בשמלה החדשה ויקרעה לי"ב קרעים ויאמר לירבעם
 קח לך י' קרעים כי כה אמר יי' אלהי ישראל
 הנה קורע את הממלכה מיד שלמה ונתתי לך את
 עשרת השבטים כיון ששמע נבואת אחיה בקש
 שלמה להרוג ירבעם ויקם ירבעם ויברח מצרים אל
 שישק מלך מצרים ויהי במצרים עד מות שלמה כרמי
 שלי לפני או' לו השם לשלמה כרמי שלי לפני
 ישראל שהם ברשותו ומי ארצה להמליך עליהם
 האלף לך שלמה העשרה שבטים שהם עשר
 מאות היו לך שלמה בן דוד ולא לקחתים מרשותך
 כל ימך אבל לאחר שתמות אקחם כמך ואתנם
 לירבעם ומאתים ושני שבטים יהודה ובנימין יהיו
 לרחבעם שהם נוטרים את פרוי הם יהיו בירושלם
 עד זמן הגלות ולאחר הגלות זכר ישיבתם בין
 הגוים שהגוים סבורים לנטוע ביניהם את ישראל
 ולהוציאם מתחת כנפי השכינה והק"ב אומר
 להם היושבת בגנים כנסת ישראל היושבת בגנים
 בין האומות חבירים אומות העולם שהם מתחברין
 לי חברי משמיעים לקולך לאי זה דת תרצי להיות
 והיכן אנקום נקמתך מהם והיא משיבה ברח
 דודי עד זמן הגאולה ואז תדמה לך לצבי קל
 ברגליו או לעופר האילים ותנקום נקמתי על
 הרי בשמים על הרי ישראל שהם הרי בשמים